EXEMPLIFIKACE

(uvádění dokladů - příkladů)

„ Verba moveant – exempla trahunt"

Exempla extra muros

1) Vladimír SLÁDEK: „Variabilita člověka"
2) Vladimír BLAŽEK: „Obličej lidský"
3) Jaroslav BRŮŽEK: „Antropologie ve Francii"
„Terénní výzkum v Africe"
4) Daniel SOSNA: „Antropologie v USA"
„Jak učit antropologii menšiny"
5) Roman BORTEL: „Hudba doby kamenné" Experimentální archeologie.

Exempla intra muros

1) „Úsvit pohřebního ritu" (Divadelně-vědecká koláž z doby (ne)dávno minulé)
2) „Morfologické, psychologické a antropologické předpoklady výrazu člověka a lidského chování" (Experimentální studie)
3) „Člověk z Altamury" (Svědectví očitých svědků)
4) „Tváří v tvář našich předků" (Ohlédnutí na výstavou)
5) „Kdo si sáhl na Venuši" (Televizní program)
6) „Paleolitické umění"(Lascaux I.)
7) „Antropologicko-lékařský průzkum kostrových pozůstavků a archeologický průzkum hrobky Marie Walburgy hraběnky z Waldburg-Truchsses-Zeilu (Terénní výzkum a prezentace)

Změna programu vyhrazena!

Exemplifikace-Explanace-Forum

KottakAnthropology

Conrad Philip KOTTAK: **ANTHROPOLOGY** (The Exploration of Human Diversity).The University of Michigan. McGRAW-HILL,INC.1994

Kapitola 1.

ROZSAH A DOSAH ANTROPOLOGIE

The scope of anthropology.(Scope=pole, rámec, sféra, možnosti, obzor, rozsah, dosah, , záměr, cíl,účel.)

ADAPTACE, VARIABILITA, PROMĚNLIVOST.
(Adaptation=přizpůsobivost; Variation=variabilita=rozmanitost, různotvarost, různorodost; změna, obměna,kolísání, odchylky,úchylky...);Change=změna,proměna, výměna obměna...)

PODOBORY ANTROPOLOGIE
(Subdiscipline of Anthropology)

KULTURNÍ ANTROPOLOGIE (Cultural Anthropology)
ARCHEOLOGICKÁ ANTROPOLOGIE (Archeological anthropology)
BIOLOGICKÁ, resp. FYZICKÁ ANTROPOLOGIE (Biological, or Physical, Anthropology)
LINGVISTICKÁ ANTROPOLOGIE (Lingvistic Anthropology)
APLIKOVANÁ, resp. UŽITÁ ANTROPOLOGIE (Applied Anthropology)

ANTROPOLOGIE A JINÉ HUMANITNÍ VĚDY, resp. SPOLEČENSKÉ VĚDY, VĚDY O ČLOVĚKU
(Anthropology and other human sciences)

ANTROPOLOGIE. POLITOLOGIE, EKONOMIE
(Anthropology, Political Sciences, and Economics)
ANTROPOLOGIE A HUMANITNÍ VĚDY
(Anthropology and Humanities; humanitní vědy= týkající se člověka a společnosti)
ANTROPOLOGIE A HISTORIE
(Anthropology and History)

Toto je povaha či přirozená vlastnost člověka.(that´s human nature.) „ Lidé jsou na světě skoro jeden jako druhý, téměř všude všichni stejní". (People are pretty much all over the world.).Takový názor, který slýcháme denně v rozhovorech, konverzaci, v hromadných sdělovacích prostředcích (masmédiích) a stovkách scén a výjevů běžného každodenních života, podporuje, resp.pomáhá prosazovat zcela chybnou a zavádějící ideu (myšlenku, představu), že lidé v jiných zemích mají stejné touhy, stejná přání, stejné pocity a cíle (aspirace), jako máme my. Takové tvrzení totiž ve skutečnosti proklamuje čili vyhlašuje následující: protože lidé jsou v podstatě stejní, jsou vlastně dychtiví či přejí si, usilují a těší se na to, že přijmou ideje či myšlení, přesvědčení, víru a náboženství, instituce a hodnoty, produkty i životní styl, resp.způsob života, praxi (včetně zvyků, rituálů, konání, tj. obvyklého způsob jednání) expanzivní (rozpínající se a všepronikající) severoamerické kultury, resp.. kultury euroatlantské civilizace. Často se tento nebo takový předpoklad, - vlastně domýšlivá a troufalá domněnka – ukázal být zcela zavádějící a chybný.
Antropologie nabízí širší pohled či nadhled – perspektivu,tj. pohled,hledisko či náhled rozlišující zřetelně a přesně zvláštní,charakteristické a příznačné rysy kultur, srovnávání napříč kulturami (distinctive comparative, crosscultural perspective).Většina lidí si myslí,že antropologové zkoumají jen fosílie (zkameněliny) a primitivní (předindustriální) kultury.

((Autor uvádí,že sám zkoumal zapadlé vesničky v Brazílii, plavil se s rybáři na jednoduchých veslicích a na Madagaskaru pracoval na rýžovištích, účastnil se ceremonií,navštěvoval hrobky, kde odhaloval (rozbaloval) těla zetlelých (rozpadlých a shnilých) předků)).

Avšak antropologie je mnohem víc než studium předindustriálních lidí. Je to komparativní (srovnávací či porovnávací) věda, která zkoumá všechny společnosti, starověké i moderní, jednoduché (primitivní) i složité (komplexní). Většina ostatních společenských věd (social scinces) má tendenci zaměřit se jen na jednotlivou společnost, jako jsou např. Spojené státy nebo Kanada. Antropologie avšak nabízí jedinečnou (unikátní) transkulturální perspektivu konstantního (nepřetržitě a stále) srovnávání zvyků a obyčejů jedné společnosti se zvyky a obyčeji společností jiných.

((Aby doložil příkladem transkulturální komparaci a vzrůstající zaměření antropologie na moderní společnosti, autor uvádí svůj vlastní výzkum kulturních souvislostí (kontextu) a dopadu (působení,vlivu účinku) televizního vysílání v USA vs.Brazílie.))

Stát se kulturním antropologem normálně znamená věnovat se terénní práci etnografa.. To obvykle vyžaduje strávit 1 rok, i déle, v jiné kultuře, žít s domorodci (místními lidmi),naučit se jejich zvyky a obyčeje (customs). Nezáleží však na tom, jak mnoho antropolog zjistí (odhalí, objeví,odkryje) o jejich kultuře, on anebo ona zůstávají cizinci, resp. vetřelci. Taková zkušenost pocitu odcizení (alienace) má hluboký dopad. Naučíme-li se respektovat jiné zvyky a víry, antropolog nikdy nesmí zapomenout, že existuje širší svět. (Having learned...). Jsou to normální způsoby myšlení a konání, jen jiné než jsou naše vlastní..

ADAPTACE, VARIABILITA, PROMĚNLIVOST (VÝVOJ)
(Adaptation, Variety, Change)

Lidé jsou nejpřizpůsobivější živočichové.
(V jihoamerických Andách se lidé probouzí ve vesničkách 17,500 stop nad mořskou hladinou a pak se namáhavě „škrábou"o 1,500 stop výše, aby pracovali v cínových dolech. Kmeny v australské poušti se klanějí zvířatům a diskutují o filozofii (worship=uctívání božské/nadpřirozené mocnosti, klanění se...). Lidé přežívající malárii v tropech. Mužové, kteří se procházeli po Měsíci. Model lodi „Starship Enterprise"( ) ve washingtonském Smithsonian´s Institution symbolizuje touhu vyhledávat nové civilizace, usilovat o nový život, neohroženě jít tam, kde předtím ještě nikdo nebyl.)

Přání poznat nepoznané, řídit neřiditelné, ovládat neovladatelné, kontrolovat nekontrolovatelné, vnášet řád do chaosu, nachází vyjádření u všech lidí. Flexibilita a adaptabilita jsou základní lidské atributy (charakteristický znak, nezbytná vlastnost), a rozmanitost, různotvarost, různorodost (pestrost), resp. rozrůznění, rozložení a rozšíření (v prostoru a čase), tj. diverzita člověka, je základním předmětem studia antropologie,její podstatou a obsahem.

Studenti bývají často překvapeni šíří, resp. rozsahem antropologie,která je jedinečnou holistickou (celkovostní) vědou. Studuje založení lidskosti (conditio), předpoklady, proměny, stavy člověka jako celek. (Cf. Zdeněk Neubauer: *conditio humana – conditio universi*: založení lidskosti jakožto rozměru skutečnosti, o jeho mezích, ohroženosti, podmíněnosti (kondicionalitě).) Studuje minulost, současnost a budoucnost; biologii, společnost, jazyk a kulturu. Společnost, resp. společenství lidé sdílejí i s jinými živočichy (zvířaty), ale kultura je ovšem fenomén výhradně lidský!
Kulturami jsou tradice a zvyky přenášené učením, které určují (řídí, vedou,utvářejí) víru a náboženství a chování lidí, kteří jsou tomuto působení vystaveni (exponováni). Děti se učí těmto tradicím dospíváním v jednotlivých partikulárních společnostech.

Kulturní tradice zahrnují zvyky, obyčeje a názory o tom, co je vhodné a správné chování a co je chování nevhodné a špatné (proper and improper behavior).

Kulturní tradice odpovídají na otázky jako: Jak bychom měli něco dělat (co je správné,vhodné, nejlepší a nejdůležitější)? [How should we do things?]. Jak rozumíme světu, jak jej interpretujeme (vykládáme, vysvětlujeme) ? [How do we interpret the world?.] Jak poznáme, resp. jak rozlišíme, co je správné a vhodné a co je špatné a nevhodné? [How do we tell right from wrong?]. Kultura vytváří konsistenci (důslednost, trvalost a soudržnost) chování a myšlení dané společnosti.
Nejvíce kritickým elementem,tj. rozhodujícím prvkem (osudným a svízelným) kulturních tradic je jejich přenos učením, spíše než biologickým dědictvím (jsou spíše naučené než zděděné).
Kultura není sama o sobě (jako taková) biologická není, pozůstává stále ještě z biologických zdrojů hominidů. **Hominidi** jsou členy zoologické čeledi, která zahrnuje fosilní i recentní lidi, resp. fosilního i žijícího člověka. Po více než 1 milion let hominidi měli přinejmenším některé biologické schopnosti a výkony na nichž kultura závisí.Tyto schopnosti (rozumové schopnosti, nadání, talent) jsou:schopnost učit se (učení), myslet v symbolech (symbolické myšlení), použití jazyka,užívání nástrojů a jiné kulturní znaky organizace jejich životů a přizpůsobování se (adaptace) jejich prostředí.

Bez hranic či mezí ani v čase ani v prostoru, antropologie uvažuje (rozvažuje, hloubá) o hlavních otázkách lidské existence. Zkoumáním starých (starodávných) kostí (kostrových pozůstatků a nástrojů antropologové řeší (luští) či hledají odpověď na mystérium původu člověka jako vzrušující tajemství. Kdy se naši předkové oddělili od předchůdců našich pradávných vzdálených pratet a prastrýců, kteří jsou vývojovými předchůdci opic.[When did our own ancestors from those remote great-aunts and great-oncles, whose descendants are the apes?-sic?]
Kde a kdy vznikl *Homo sapiens* ? Jak se měnil náš druh? Co jsme nyní a kam směřujeme ? Jak proměny v kultuře a společnosti ovlivnily biologické změny ? Náš rod – *Homo* – se proměňoval po více než 1milion let. Kulturní i biologická adaptace byly ve vzájemném vztahu (interrelated) a vzájemně se doplňovaly (complementary) a lidé v adaptaci pokračují, resp se nepřestávají přizpůsobovat jak kulturně, tak biologicky.

Lidská **adaptace,** tj.přizpůsobování člověka, je proces, kterým organismus zvládá či vypořádává se s tlaky či zátěží prostředí (environmental stresses), vyžaduje souhru, tj. vzájemné působení kultury a biologie.
Jako ilustraci uvažujeme čtyři způsoby,jimiž se lidé vyrovnávají s nízkým tlakem kyslíku.(1) Kabiny letadel, kde je udržován normální atmosférický tlak, jsou vybaveny kyslíkovými maskami: to je příklad, který ilustruje *kulturní* (technologickou) adaptaci. (2) Domorodci (místní obyvatelé) vysokohorských oblastí Peru patrně mají jisté *genetické* výhody pro život ve velmi velkých výškách, kde tlak vzduchu je nízký. Lidé, kteří vyrostli ve velkých výškách jsou fyziologicky mnohem výkonnější (schopnější, zdatnější, efektivnější) než jim geneticky podobní lidé, kteří tam ale nevyrostli. Lidská biologická plasticita (tvárnost, poddajnost, tj. schopnost se přizpůsobovat) umožňuje takovou *dlouhodobou fyziologickou adaptaci*. Máme ale též schopnost (kapacitu) k *bezprostřední) fyziologické adaptaci* , resp.okamžité. A proto, obyvatelům nížin po dosažení velkých výšek, např.vysokohorských oblastí, se okamžitě zvyšuje ventilace plic, zvyšuje se dechový objem, často až dvakrát tolik než je obvyklé u hladiny moře. Hyperventilace zvyšuje množství kyslíku v plicích i v krvi (artériích), a protože se rovněž zvyšuje tepová frekvence srdce (puls), krev protéká do tkání rovněž mnohem rychleji. Všechny tyto rozmanité adaptační odpovědi – kulturní i biologické,volní i

mimovolní, vědomé i nevědomé – slouží jedinému cíli: zvýšit zásobení organismu člověka kyslíkem.
Mnoho či hodně diverzity (rozmanitosti, různorodosti, pestrosti) vidíme v kultuře, resp. různých kulturách, jako v přírodě, taková diverzita reflektuje (odráží, zrcadlí, vyjadřuje) rozmanité, tj. odlišné a měnící se životní prostředí a podmínky (poměry a okolnosti). Lidé kreativně, tj. tvůrčím způsobem zacházejí se svým prostředím, upravují, resp.mění (prostředí přizpůsobují svým potřebám, manipulují je, resp. s ním), nejsou však určení (determinováni) pouze svým prostředím.
U vědomí tohoto a z toho vycházeje John BENNET (1969,str. 19) definoval kulturní adaptaci jako tvůrčí či napodobující element lidského chování,který je schopen řešit problémy, kdy lidé získávají (get) a využívají (use) zdroje a prostředky a řeší bezprostřední problémy s tím spojené. (The problem-solving, creative or coping element in human behavior... Pozn.: *resource*=zdroj, zajištění, zásoba...bohatství, majetek..., ale i vynalézavost, duchapřítomnost, pohotovost, nápaditost, talent, nadání, důmysl, důvtip=poradit si, vědět si rady v každé situaci...) To je první rozměr či dimenze adaptačního chování: Adaptivní chování zahrnuje, resp.se týká či znamená – upokojení cíle (uspokojování cílů) (goal satisfaction): jestliže nápodoba, napodobování (coping) je úspěšné, lidé uskutečňují (realizují své cíle. (BENNETT 1969, str. 13) ("It involves „goal-satisfaction", if coping is succesful, the people realize their objectives"). V moderní tržního hospodářství (ekonomiky) tyto cíle (objectives) zahrnují výrobu (production), příjmy (incomes) a spotřebu (consumption) k uspokojení nezbytných potřeb nebo potřeb nutných k přežití (nouze).
Kromě uspokojování individuálních cílů (tj.cílů, o které nutno usilovat), druhý a současně neméně důležitý rozměr (dimenze) kulturní adaptace je udržování,resp.šetření a zachování (konzervace) zdrojů.
Ekonomie, která je zaměřena na dosažení zisku, ale dělá to za cenu vyčerpání nebo poškozování (zneužití) přírodních zdrojů, může být adaptivní jen v jedné dimenzi (té první), ale vzhledem ke druhé dimenzi, můžeme říci, že je *maladaptivní* (špatné přizpůsobení). Jinými slovy, chování, které prospívá a přináší užitek jednotlivcům, může poškozovat či ničit životní prostředí a ohrožovat dlouhodobé přežití skupiny. Společnosti se "musí pokusit o rovnováhu zachování zdrojů oproti ekonomickému úspěchu, pokud doufají ve stálé usídlení, nebo na neurčitou dobu, ve svém životním prostředí. (BENNETT 1969,str. 13) (Societies"must attempt to balance conservation of resources against economic succes if they hope for a permanent or indefinitive settlment")
Jak se historie Hominidů postupně vyvíjela, resp. rozvíjela, společenský (sociální) a kulturní význam adaptace se stával stále více a více důležitý. V tomto procesu lidé vymyslili, resp.vynalezli různé (rozmanité a různorodé) způsoby, jak zvládnout a umět se vypořádat (pokrýt) s různými prostředími a sociálními systémy (lokální, regionální, nacionální a globální) v nichž žili v prostoru a čase. Stupeň kulturních změn se stále zrychloval (akceleroval), zejména během posledních 10 000 let. Po miliony let, lov a sběr „darů"přírody –kořistnický způsob života (foraging)- byl jediným, výhradním a univerzálním základem či zdrojem živobytí či existence Hominidů (subsistence). Avšak uběhlo jen několik tisíciletí k výrobě či **produkci potravy** (kultivace rostlin a domestikace zvířat; obdělávání, pěstování, zušlechťování, chov, ochočení, zdomácnění...), která vznikla na Středním Východě před 10 000 – 20 000 lety, aby nahradila kořistnický způsob života, tj.lov a sběr, a to ve většině obydlených oblastí. Lidé začali produkovat svoji vlastní potravu, pěstovat obilí (sázet, sít, pěstovat a sklízet zemědělské plodiny, a pěstovat chovná zvířata) raději než jednoduše si brát, co příroda nabídla. Před 6 000 – 5 000 lety (B.P.před dneškem)vznikly na Středním Východě první civilizace. **Civilizace, národní státy** nebo nejjednodušeji jen **státy**, jsou komplexní,tj. složité (složitě strukturované) společnosti s centrální správou, resp.vládou (centralizovanou vládní formou) a společenskými vrstvami resp.třídami. Mnohem současněji pak průmyslová

výroba hluboce ovlivnila lidstvo v celém světě. Dnešní globální ekonomika a globální komunikace (výměna informací, dorozumívání) spojuje či propojuje všechny současné lidi, přímo či nepřímo, v moderní světový systém.Lidé v místních prostředích (tj.lokálních podmínkách podle usídlení) se musí vyrovnávat či se musí umět vypořádat) se silami, které postupně vznikají (jsou generovány) v systémech vyššího a vyššího řádu (region-národ-svět). Studium takových soudobých adaptací jsou pro antropology nové výzvy: „Kultury lidí celého světa potřebují být stále znovu a znovu objevovány (znovuobjevovány), protože tito lidé vše znovuobjevují, znovu vymýšlejí v proměnách historických poměrů (okolností)". (MARCUS and FISHER 1986, str. 24). [„ The cultures of world peoples need to be constantly rediscovered, as these peoples reinvent them in changing historical circumstances."] průběhu historie lidstva (lidského rodu),velké (důležité, závažné, významné) inovace (novinky) se rozvinuly na úkor(účet) inovací předešlých. Každá ekonomická revoluce měla společenské a kulturní reakce (ohlas, odraz, zpětný vliv na společnost a její kulturu).

Tato kniha bude zkoumat chování a instituce, víru, zvyky a praktiky související s jednotlivými ekonomickými systémy: lovci a sběrači, industriální společnost a moderní světový systém(světověk).

OBECNÁ ANTROPOLOGIE (General Anthropology)

Akademická disciplína antropologie (tj., antropologie,jak se vyučuje, resp.pěstuje na univerzitách v USA), též známá jako **obecná antropologie** (všeobecná antropologie), zahrnuje čtyři hlavní subdisciplíny (dílčí vědní obory).: sociokulturní antropologie (sociocultural anthropology), archeologická antropologie (archeological anthropology), biologická antropologie (biological antropology) a lingvistická antropologie (linguistic anthropology). (Autor této knihy bude v dalším používat kratší termín „kulturní antropologie"(cultural anthropology) jako synonymum pro"sociokulturní antropologii" (sociocultural anthropology).)
Většina amerických antropologů, včetně autora této knihy, je specializovány v kulturní antropologii. Ovšem, většina z nich je rovněž dobře obeznámeni s dalšími subdisciplínami. Většina antropologických ústavů v USA obvykle sestává z představitelů všech těchto vědních odvětví.
Existují historické důvody pro to, že čtyři dílčí vědní obory antropologie jsou v USA začleněny do jediného vědního oboru. Americká antropologie vznikla před 100 lety v důsledku intenzivního zájmu o historii a kulturu původního domorodého obyvatelstva, resp.populací Severní Ameriky, tj.Amerických Indiánů (American Indians). Zájem o původ a odlišnost či rozmanitost a různorodost (origin and diversity) domorodých Američanů přinesl či zahájil studium (výzkum, průzkum) jejich zvyků, společenského života, jazyků a biologických (fyzických) znaků či vlastností. Taková unifikovaná (sjednocená) antropologie se nerozvinula v Evropě, kde jednotlivé podobory (subdisciplíny) měly(a mnohde mají) tendenci existovat samostatně.
Existují však i logické důvody pro jednotnost či sjednocení americké antropologie. Každá subdisciplína uvažuje, resp.předpokládá a zkoumá (consider) variabilitu (rozmanitost, různotvarost a různorodost) v čase i prostoru (v různých dobách a různých geografických oblastech). Kulturní a archeologická antropologie studuje (kromě mnoha jiných témat) proměny společenského života a zvyků. Biologická antropologie zkoumá změny fyzických forem (tělesných tvarů). Lingvistická antropologie pak může rekonstruovat základy starodávných jazyků studiem jazyků moderních

Zájem o studium variability v čase lze vyjádřit i jinak: antropologické subdisciplíny sjednocuje zájem o vývoj, resp. význam **evoluce**. Jednodušeji řečeno, evoluce je změna (proměna) formy v průběhu generací (transgeneračně). Charles DARWIN evoluci nazýval "descent with modification"(vývoj, původ, rodokmen se změnami přizpůsobením(?).
Dílčí obory antropologie se navzájem ovlivňují, jak antropologové spolu komunikují,diskutují a debatují, studují odborné knihy , resp.publikace, časopisy a sdružují se do profesionálních organizací. Obecná či všeobecná antropologie využívá základů biologie člověka, psychologie,společnosti a kultury (společenských věd) a zohledňuje především jejich vzájemné vztahy a souvislosti. Antropologové sdílejí určité společné premisy (předpoklady). Jednou z nich je, že zkoumají či sondují závěry a soudy o tom, co je „povaha, podstata člověka", resp. „povaha a přirozenost lidství" (human nature), kterou nelze jednoduše vyvodit z jedné či jednotlivé kulturní tradice.
Často slýcháváme otázky nebo problémy jako: příroda vs.výchova (nature vs.nurture), nebo genetika vs.prostředí, tj., co je vrozeno, resp.zděděno a co je získáno z (přírodního a společenského) prostředí, např.kulturou (genetics vs. environment). Například rozdíly mezi pohlavími, resp.rozdílné role obou pohlaví .(Pozn.: atraktivní jsou např.tzv."*gender studies*", tj.zkoumání vlastností a chování formovaných kulturou, které jsou spojeny s obrazem muže a ženy.)
Reflektují mužské a ženské schopnosti a výkony (capacity), postoje, způsoby myšlení (attitude) a chování (behavior) biologickou nebo kulturní rozdílnost (variety). Existuje univerzální čili obecný emocionální a inteligenční rozdíl mezi pohlavími? Jsou ženy méně agresivní než muži.Je mužská dominance (převaha,nadvláda, vůdčí postavení) obecnou vlastností u všech lidí (human univesal)? Zkoumáním různých kultur antropologie ukazuje, že většina kontrastů (protikladů, rozporů a nápadných odlišností) mezi muži a ženami vzniká spíše kulturní výchovou (výcvikem, školením, tréninkem) než z biologie.
Antropologové rovněž využívají vědomostí a poznání o biologické a kulturní diverzitě (rozmanitosti a různorodosti) k hodnocení uplatňování (assertion) intelektuálních (intelektových) rozdílů. Nenalezli však žádný důkaz o biologicky podmíněných kontrastech (odlišností) v inteligenci u bohatých a chudých, barevných (černých) a bílých nebo mužů a žen.
Antropologie není nějakou exotickou vědou, kterou provozují učenci v nějaké věži ze slonoviny, nýbrž disciplínou která má mnoho co říci veřejnosti.
Jedním z příspěvků je rozšíření antropologie, její role osvobozování od společenských předsudků v oblasti univerzitního vzdělávání, resp. vzdělávacím procesu (školství) vůbec.
Antropologickou nejprestižnější profesionální organizací je American Anthropological Association (AAA), která formálně potvrdila roli veřejné služby uznáním pěti subdisciplín **aplikované antropologie**- aplikace antropologických dat, perspektiv, teorie a metod k identifikaci (rozpoznávání),hodnocení a řešení současných společenských (sociálních) problémů. Stále více a více antropologů ze všech těchto čtyř základních vědních podoborů (subdisciplín) nyní pracuje v tzv."aplikovaných"oblastech jako je veřejné zdraví či zdravotnictví, plánované rodičovství, resp. rodinné poradenství, ekonomický rozvoj apod.

DÍLČÍ OBORY ANTROPOLOGIE
(The Subdisciplines of Anthropology)

KULTURNÍ ANTROPOLOGIE (Cultural Anthropology)

Kulturní antropologie studuje společnost a kulturu, popisuje a vysvětluje společenské (sociální) a kulturní podobnosti a rozdílnosti.

Bereme-li v úvahu diverzitu (rozmanitost a různorodost) v prostoru a čase, antropologové musí rozlišovat mezitím, co je: 1) **univerzální** (universal),tj. (vše)obecné, týkající se všech, všude se vyskytující,všeobecně platné ve světovém měřítku; 2) **generalizované** (generalized), tj. zevšeobecnělé, vyvozené závěry s nasbíraných faktů; 3) **zvláštní** či partikulární (particular), tj. jednotlivé, speciální, specifické.
Určité biologické,psychologické,společenské, kulturní (charakteristické) znaky či jevy jsou *univerzální*, které mají všichni lidé, resp.jsou sdíleny všemi lidskými skupinami (populacemi).Jiné jsou pouze *generalizované*, společné jen některým, ale nikoliv všem lidským skupinám. Ještě jiné jsou pak *partikulární*, které vůbec nejsou sdíleny všemi.

Kulturní antropologie má dva aspekty (hledisko,zřetel, pojetí, pohled na něco, zorný úhel): etnografii (založené převážně na terénním výzkumu) a etnologii (založené na komparaci různých kultur, resp.porovnávání jevů napříč kulturami). **Etnografie** vytváří jakési „etnoobrazy" (ethnopictures) jednotlivých či specifických skupin lidí, její společnosti nebo kultury. Během terénního výzkumu etnograf sbírá data (údaje), která pořádá či organizuje, popisuje, analyzuje a interpretuje, aby vytvořil a prezentoval "obraz"odané skupině, tj.etniku (ethnopicture), a to ve formě např. knihy, odborných článků nebo filmu.Tradičně etnografové žili v malých komunitách (společenstvích) společně s jejich členy, a studovali lokální chování, víru, místní zvyky, ekonomické aktivity, společenský život, politiku a náboženství. Výsledky antropologických perspektiv (pohledů,hledisek, stanovisek) se často radikálně liší od perspektiv ekonomických a politických věd. Tyto vědní obory zaměřují pozornost na národní (nacionální) a oficiální organizace a často jen na elity,tj. výběr, výkvět národa, privilegované vrstvy.Avšak skupiny lidí, které antropologové tradičně studovali bývaly relativně chudé a bez moci, resp.bezmocní. Etnografové začasto studují diskriminační praktiky (obvyklé způsoby jednání, chování či konání vytvářející odstupňované rozdíly) namířené proti takovým lidem, kteří poznali např.nedostatek potravy (hlad) podvýživu či avitaminózy, tj. kvantitativní i kvalitativní nedostatky stravy (dietary deficiences) a jiné aspekty chudoby. (Pozn. dnes: nezaměstnanost, bezdomovectví, sociální vyloučení, diskriminaci podle pohlaví, barvy kůže, rasy, náboženství, politického smýšlení...)
Antropologický pohled a stanoviska (perspektivy) jsou jiné, ale to neznamená, že nutně lepší. Politické vědy studují programy, které mají národní plánovači rozvíjet (a konkretizovat podle místních podmínek) a naopak antropologové vidí jak tyto programy skutečně fungují na místní (lokální) úrovni. Obě tyto perspektivy jsou nutné k tomu, abychom pochopili, resp. porozuměli lidskému životu (...na konci XX. stol)...v pozdně moderní době.

Antropologové již dávno zjistili, že kultury nejsou izolované (samostatné, navzájem oddělené). Již Franz BOAS, před mnoha lety, konstatoval, že styky (kontakty) mezi sousedními kmeny existovaly vždy a to i na obrovských oblastech.

Perspektiva světového systému uznává,že mnoho místních (lokálních) kulturních rysů (znaků či charakteristik) odráží čili reflektuje ekonomickou a politickou situaci ,kterou společnost zaujímá ve větším systému, resp.systému vyššího řádu. „Lidské populace utvářejí své kultury v interakci (vzájemném působení) s jinými populacemi a nikoliv v izolaci"(WOLF1982, str. ix) [Human populations construct their cultures in interaction with one another and not in isolation.]
Venkované či vesničané se stále více a více účastní na regionálním(v dané oblasti), nacionálním (národním) i světovém dění, resp. událostech. Existuje mnoho zdrojů ovlivňujících společnost, která je vystavena působení mnoha vlivů zvnějšku (vnějších sil), včetně hromadných sdělovacích prostředků (masmédií),migrace (stěhování, přesídlení) a moderních způsobů dopravy (transportu). Město či velkoměsto a stát (city and nation)

stoupající měrou doslova vpadá (a invazí narušuje) do místních společenství (lokálních komunit) pod rouškou turismu (tj.invaze turistů), rozvoje agentur (zástupců obchodu, jednatelů zprostředkovatelů, dealerů, agentů všeho druhu...), vládních a církevních úřadů a kandidátů na politické pozice (Pozn.: politických kandidátů,tj. účastníků předvolebního boje, resp. uchazečů o přízeň potenciálních voličů.) Takové páky, řetězení faktorů a vazeb (linkage) čili vzájemného spolupůsobení či propojení, jsou významné (prominentní,markantní) komponenty (součásti) regionálních,nacionálních a internacionálních politických,ekonomických a informačních systémů. Tyto velké a rozsáhlé systémy či sítě stále více a více zachvacují a ovlivňují lidi a místa, které tradičně antropologové sledovali. A právě studium působení takových propojených faktorů či „pák" a takových systémů je nejdůležitější (prominentní) částí předmětu studia a podstatou (subject matter) soudobé moderní antropologie.

Etnologie, druhý aspekt kulturní antropologie, zkoumá a porovnává výsledky etnografie – údaje (data) shromážděné v různých společnostech. Etnologové se snaží rozpoznat a určit (identifikovat) a vyložit či vysvětlit kulturní podobnosti a rozdílnosti, aby rozlišili, co je univerzální, generalizované a partikulární. Etologie poskytuje údaje pro porovnávání (komparaci) nejenom z oblasti etnografie, nýbrž i z ostatních dílčích odvětví antropologie, zejména z antropologie archeologické, která se snaží rekonstrukci sociálních systémů minulosti. (Pozn.: antropologie populací minulosti).

ARCHEOLOGICKÁ ANTROPOLOGIE (Archeological Anthropology)

Archeologická antropologie (jednodušeji "archeologie", se snaží rekonstruovat (obnovit v původní podobě), popsat a interpretovat (vysvětlit a vyložit) chování lidí a kulturní vzorce prostřednictvím archeologických pramenů, zejména materiálních památek, resp.památek hmotné kultury. Archeologové jsou nejznámější studiem **prehistorie** (období před vynálezem písma, tj.před méně než 6000 lety). Avšak archeologové též studují historické a dokonce i současné kultury, tj.kulturu lidí žijících v současnosti. Dík výzkumnému projektu, který začal r. 1972 v Tusconu, Arizona, například archeolog William RATHJE se mnoho dověděl o životě v současnosti studiem moderního odpadu, soudobých odpadků či smetí. Hodnota „archeologie odpadků" (či"vědy o smetí"), tj. „garbologie",jak ji sám nazývá, že poskytuje "důkazy o tom, co lidé dělali a nikoliv o tom, co si myslí, že dělali, o tom, co si myslí, že mohli dělat, nebo, cosi výzkumník či tazatel myslí, že mohli dělat"(HARRISON, RATHJE and HUGHES, 1993,str., 103) [...evidence of what people did, not what they think they did, what they think they should have done, or what the interviewer thinks they should have done" (?)] Co lidé uvádějí, může být v příkrém rozporu s jejich skutečným chováním, jak odhalila tzv. „garbologie-odpadkověda". Například garbologové přišli na to, že tři sousedé z Tusconu, kteří uvedli nejnižší spotřebu piva měli nevyšší počet vyhozených plechovek od piva na domácnost (PODOLEFSKY and BROWN,eds., 1992,str. 100)
Využitím památek hmotné kultury jako primárních dat a poučeni etnografickými vědomostmi a etnologickou teorií, archeologové analyzují kulturní procesy a vzorce.
Archeology zajímají různé prameny, hmotné prameny, resp.památky hmotné kultury. Odpadky vypovídají o konzumaci čili spotřebě a o různých činnostech čili aktivitách. Zrna divoce rostoucích rostlin a zrna rostlin přizpůsobených místním podmínkám („zdomácnělých") mají rozdílné charakteristiky, které umožňují rozlišit mezi sběračstvím a kultivací. Zkoumání zvířecích kostí odhaluje stáří zabitých zvířat a poskytuje další informace k určení, zda šlo o zvířata divoce žijící v přírodě (divoká) nebo zvířata domestikovaná (ochočená, zdomácnělá).

Analýzou takových údajů archeologové odpovídají na různé otázky o pravěkem životě. Získávala studovaná skupina maso lovem (z ulovených zvířat) nebo ze zvířat ochočených, zdomácnělých (domestikovaných), resp. z chovu (tj. zvířat pěstovaných pro užitek) ? Zabíjeli zvířata pouze určitého věku a pohlaví? Pocházela rostlinná potrava z divokých rostlin nebo ze zemědělských plodin, které byly zasety, pěstovány a ošetřovány a posléze sklizeny ? Na místech, kde lidé žijí nebo žili, archeologické nacházejí **artefakty,** materiální čili hmotné věci, které lidé zhotovili rukodělně (vlastníma rukama) nebo si je přizpůsobili (modifikovali)- (Pozn.: artefakt=lidský výrobek vs. naturfakt-přírodnina, umělý výrobek, uměle vyrobený předmět zpracovaný výtvarně nebo účelově, resp.obojí). Zhotovili artefakt usedlíci (trvale bydlící, resp. žijící v místě svého působení) pro směnu či výměnu (obchod) nebo kupovali jednotlivé či vybrané (partikulární) věci ? Byly suroviny (surový, nezpracovaný materiál)k dispozici v místě ? Pokud ne, odkud pocházely ?
Z takových informací archeologové rekonstruují vzorce (paterny) výroby čili produkce, směny a výměny čili obchodu a spotřeby čili konzumace.
Archeologové tráví mnoho času studiem zlomků nádob, tj.střepů nalezených na povrchu při sběru nebo v zemi při výkopu. Střepy jsou mnohem trvanlivější než mnohé jiné artefakty,jako je textil nebo dřevo.Typy nádob (keramiky, kameniny apod."hrnců") na sídlišti mohou napovídat o složitosti jejich výroby, tj.komplikovanosti technologie. Množství, resp.kvantita nalezených zlomků (střepů) umožňuje odhad velikosti populace a hustoty osídlení.Zjištění, že materiál použitý k výrobě nádob (např. keramických či hrnčířských předmětů) nebyl v místě (lokálně) k dispozici, naznačuje,že zde existovaly nějaké systémy směny,výměny čili obchodování. Podobnosti rukodělné výroby (manufaktura) a ve zdobení (dekorace) na různých místech mohou být důkazem kulturních styků. Skupiny s podobnými nádobami („hrnci") mohou být historicky nějak příbuzné, mohou historicky souviset. Příslušníci těchto skupin možná měli společné kulturní předky (roz.jejich předkové měli společnou kulturu), navzájem obchodovali nebo příslušeli ke společnému politickému systému.
Mnoho archeologů zkoumá paleoekologii. **Ekologie** zkoumá vzájemné vztahy u živých bytostí (živočichů i rostlin) v jejich prostředí. (Pozn.: ekologie=nauka o vztazích organismů k prostředí a o vztazích mezi organismy v určitém prostředí). Organismy a prostředí společně tvoří **ekosystém**, zajišťující tok energií a výměnu látek.(Pozn.: ekosystém=je základní funkční přírodní jednotka; systém, v němž jsou ve vzájemných vztazích všechny společenstva rostlinná i živočišná spolu s komplexem všech fyzikálních a chemických faktorů vytvářejících prostředí těchto organismů a v němž dochází ke vzájemné výměně hmoty a energie.).
Humánní ekologie neboli **kulturní ekologie**, studuje ekosystémy, které zahrnují i člověka, jimiž člověk (lidé) využívá „přírodní vlivy a je ovlivňován společenskou organizací a kulturními hodnotami"(BENNET, 1069, str.10-11) [Cultural ecology studies ecosystems that include peoples, focusing on the ways in which human use „of nature influences and is influenced by social organization and cultural value.]

Paleoekologie zkoumá ekosystémy minulosti. Studiem buď minulých nebo současných společností, ekologický přístup zkoumá vzájemné vztahy mezi populacemi, kulturně usměrňované či formulované potřeby a přání (needs and wants), dělbu práce, technologii, metody výroby či produkce, a způsoby (pře)rozdělování přírodních zdrojů či zásob mezi těmi, kteří je potřebují a využívají. Ekologická analýza nemůže být omezena jen na místní (lokální) produkci, ale musí též studovat jak místní lidé reagují na informační a ekonomické vstupy z vnějšku či z vnějších zdrojů.
Kromě rekonstruování ekologických vzorců, archeologové usuzují a dovozují (dedukují) vývoj kultury, resp.kulturní evoluci, například, ze změn velikosti a typu nalezišť (sídlišť) a vzdáleností mezi nimi. Velké a významné město (city) se rozvíjí jen v oblasti.kde , města, vesnice a vesničky (osady) existovaly o století dříve. Počet úrovní osídlení, tj.(selko)město či

velké a důležité město (city), vesnice (village), vesnička či osada (hamlet) je mírou společenské složitosti (sociální komplexity). Budovy (domy) nabízejí klíč (vodítko, záchytné body) k politickým a náboženským (religiózním) charakteristikám. Struktury se zvláštním účelem (special-purpose s.), jako jsou chrámy a pyramidy, naznačují, že společnosti měly centrální úřady, schopné organizovat týmovou práci jak otroků, tak svobodných.
Přítomnost nebo naopak nepřítomnost (prezence vs. absence) určitých struktur odhaluje rozdíly mezi sídlišti ve funkci. Například, některá města byla ceremoniálními centry s vynikající a nápadnou (prominentní) architekturou. Jiná naleziště byla pohřebišti, a ještě jiná zemědělskými usedlostmi.
Archeologové rovněž dokumentují kulturní vzorce (paterny) a procesy prostřednictvím a pomocí vykopávek (exkavací), tj.prokopávání skrze řadu po sobě následujících vrstev (digging through a succession of levels) na specifických místech.V dané oblasti či areálu se v průběhu času jednotlivá osídlení mohla měnit jak co do formy,tak účelu, jakož i vztahy a souvislosti mezi sídly(osídleními)..
K poznání prehistorických populací – tedy takových, které nemají písemné záznamy – je archeologie vědou základní (hlavní, nezbytnou, nutnou a nevyhnutelnou, tj.esenciální).
Porovnávání archeologických sekvencí, tj.sledu po sobě následujících událostí, archeologům umožňuje formulovat určité zákony (zákonitosti) vývoje (laws of evolution). Například, určitá prostředí nebo ekonomiky korelují (jsou souvstažné, vzájemně závislé) s určitými typy společenských skupin (sociálních vrstev, tříd) nebo s politickými systémy.
Komparativní, tj.srovnávací archeologie a etnologie přispívají k pochopení, resp.porozumění společenského dění, resp. sociálních procesů.

BIOLOGICKÁ NEBO FYZICKÁ ANTROPOLOGIE (Biological, or Physical, Anthropology)

Předmětem **biologické** nebo **fyzické antropologie** je biologická diverzita (rozmanitost a různorodost) člověka v prostoru a čase.Mnoho této variability vzniká v důsledku kombinace geneticky a environmentálně podmíněných znaků (tj. vlastností vrozených čili zděděných a vlastností získaných vlivem prostředí). Relevantní, tedy důležité a významné, zátěže (stresy) prostředí jsou zejména: teplo a chlad, vlhkost, sluneční osvit, nadmořská výška a choroby.
Biologická antropologie se zaměřuje (soustřeďuje)na variabilitu člověka spojením pěti speciálních zájmových oblastí:
1) Evoluce hominidů studiem fosilního záznamu (**paleoantropologie**);
2) Humánní genetika
3) Růst a vývoj člověka
4) Biologická plasticita (přizpůsobivost, tvárnost či poddajnost), tj. schopnost těla čili organismu zvládnout, resp. umět se vypořádat se zátěží (stresem), jako je horko,chlad,vlhkost apod.)
5. Biologie, evoluce, chování a společenský život subhumánních primátů.(monkeys, apes ?)
Tyto zájmové okruhy spojují antropologii s jinými vědními odvětvími, jako je: biologie,zoologie, geologie, anatomie,fyziologie, medicina a veřejné zdraví.
Osteologie – studium kostí – pomáhá paleoantropologům, kteří zkoumají lebky, zuby a ostatní kosti, aby identifikovali hominidní předky,resp.živočišné předchůdce člověka a mapovali změny jejich anatomie .Biologičtí antropologové spolupracují s archeology při rekonstrukci biologických a kulturních aspektů evoluce člověka. Fosílie(zkameněliny) a nástroje se začasto nacházejí pohromadě. Nástroje svědčí i typickém výskytu, návycích životním stylu těch hominidů, kteří je používají. (habits, customs...)

Více než před 100 lety Charles DARWIN si povšiml, resp.uvedl, že variabilita, která existuje uvnitř každé populace, dovoluje některým jedincům (těm, co mají výhodné a příznivé vlastnosti pro přizpůsobování,tj.vlastnosti adaptivní) být lepší co do přežití a reprodukci než jedinci jiní.
Genetika, která se rozvinula později, osvětlila příčiny a přenos takových odchylek či variet. Avšak, nejsou to jenom geny, co způsobuje variety (odchylky). V průběhu celého životaběhu každého jedince, se na vývoji biologických vlastností a znaků společně s dědičností podílí i prostředí. Například, lidé s geneticky založenou tendencí být vysocí, resp.vysokorostlí, budou méně vysocí, pokud během dětství trpěli podvýživou, tj.měli chudou a nekvalitní stravu. Tak biologická antropologie zkoumá vliv prostředí (výživa, nadmořská výška, teplota, choroby apod.) na tělo člověka (lidský organismus), jeho růst a vývoj.
Jak již bylo uvedeno, biologická a kulturní evoluce byly vždy ve vzájemném vztahu (interelace) a vzájemně se doplňovaly (komplementarita) a lidé se stále a nepřetržitě přizpůsobovali (adaptabilita) jak biologicky, tak kulturně. To je též důvod,proč tyto dílčí obory antropologie (subdisciplíny) jsou studovány jako součást obecné antropologie.

Biologická antropologie (společně se zoologií) zahrnuje též **primatologii**. Primáti jsou naši nejbližší příbuzní. (opice, monkeys, apes...?).Primatologie studuje jejich biologii,evoluci,chování, společenský život, často v jejich přírodním prostředí. Primatologie pomáhá a podporuje paleoantropologii, protože mnoho antropologů je přesvědčeno, že právě chování primátů může osvětlit chování ranných hominidů (a tím i naše počátky, náš původ) a vrhnout světlo i na problém podstaty a přirozenosti člověka lidských univerzálií (co je všeobecné a společné všem).

LINGVISTICKÁ ANTROPOLOGIE (Linguistic Anthropology)

Nevíme (a pravděpodobně se nikdy nedovíme) kdy hominidi začali mluvit. Avšak, dobře vyvinutý a gramaticky složitý komplex (komplikovaný celek, soubor) jazyků existuje po tisíciletí.
Lingvistická antropologie, tj. antropologie jazykovědná, nabízí další ilustraci či názorný příklad zájmu antropologie o srovnávání,variabilita změny či proměny(komparaci, varietu,evoluci). Lingvističtí antropologové studují jazyky v jejich sociálním a kulturním kontextu (souvislostech) v prostoru a čase. Někteří dovozují, resp.dedukují hypotetické závěry či úsudky o univerzálních vlastnostech (charakteristických znacích) jazyka spojujíce jazyk s uniformitou (stejností, stejnotvarostí a stejnorodostí) lidského mozku. Jiní rekonstruují staré či pradávné jazyky porovnáváním jejich dnešních následovníků a tak odhalují jejich historii. Ještě jiní pak studují jazykové rozdíly (lingvistické diference), aby odhalili proměnlivé vnímání (varírující percepci) a vzorce myšlení (paterny) ve spoustě kultur. Studiem lingvistické variability v sociálním kontextu (společenské souvislosti a podmíněnosti) se zabývá *sociolingvistika.* Sociolingvisté zkoumají diverzitu (rozmanitost a různorodost) jednoho jazyka, aby ukázali jak řeč reflektuje (odráží) společenské rozdíly (sociální diferenciaci). Lingvistické či jazykovědné metody jsou rovněž užitečné pro etnografy, protože umožňují rychlé učení či ovládnutí jazyků bez písma (neliterární společnosti).
Deskriptivní lingvistika studuje fonetiku (tvoření a slyšení zvukové stránky řeči), gramatiku (mluvnice, mluvená stavba jazyka, resp. stavba jazyka řízená pravidly o obměně slov a o spojování slov ve věty)a sémantiku (nauka o významu jazykových jednotek: „co to slovo znamená ?"vs. onomaziologie, tj. nauka o pojmenování, jakými jazykovými prostředky se vyjadřují představy: „jak se to jmenuje ?"
Historická lingvistika (jazykověda) se zabývá proměnlivostí (varietou) v čase. Například, fonetické, gramatické a lexikální změny. (Pozn. lexikální: týkající se zásoby slov a jejich

věcných významů, představy a vztahy mezi nimi,jež v nás slovo vzbuzuje). Existuje rovněž variabilita mezi mluvčími kteréhokoliv jazyka a v jakékoliv době. Jedním z důvodů jsou i rozdíly geografické, např.v místních nářečích (regionální dialekty)a v přízvuku (akcent, např.etnoakcent). Jazyková různost (varieta) či rozdílnost rovněž souvisí se společenskými rozdíly. Příklady zahrnují i bilingvismus etnických skupin, tj.dvojjazyčnost (dokonalé využívání dvou jazyků, zpravidla mateřského a cizího, který může mateřský jazyk nahradit) a řečové vzorce (paterny, tj. typy,vzory, způsoby, podoby) spojené s určitými společenskými vrstvami či třídami.
Lingvističtí a kulturní antropologové spolupracují při studiu souvislostí mezi jazykem a jinými aspekty kultury.

APLIKOVANÁ ANTROPOLOGIE (Applied Anthropology)

V nejširším slova smyslu aplikovaná (užitá) antropologie zahrnuje jakékoliv využití antropologických znalostí a vědomostí nebo metod všech čtyř hlavních vědních odvětví antropologie k rozpoznání (identifikaci), hodnocení a řešení praktických problémů.
V důsledku širokého záběru celé antropologie, existuje též mnoho aplikací, jejího využití.

Například, rozvíjející se oblast lékařské antropologie (medical anthropology) se týká sociokulturního kontextu a implikací chorob a nemocí (roz., co nemoci nesou s sebou z hlediska společnosti a kultury). Výzkum napříč kulturami (transkulturální, cross-cultural) ukazuje, že vnímání (percepce) dobrého a špatného zdraví, vedle aktuálního ohrožení zdraví a života a zdravotních problémů vůbec, se mezi kulturami různí, je variabilní. Různé společnosti a etnické skupiny rozeznávají různé nemoci, příznaky (symptomy) i příčiny chorob a vyvinuly i různé systémy ochrany péče o zdraví a různé léčebné (terapeutické) strategie. Představitelé lékařské antropologie jsou *je facto* jak antropology biologickými, tak antropology kulturními i antropology aplikovanými. Antropologové aplikované lékařské antropologie slouží např. při kulturních interpretacích (výkladech) projektů či programů veřejného zdraví (zdravotnictví), kdy musí být dokonale obeznámeni s místní kulturou, schopni a připraveni, a musí současně být místními lidmi (jichž se to týká) přijímání s důvěrou, tj.akceptováni.
Jiní představitelé aplikované antropologie pracují v rozvojových agenturách či programech, hodnotí sociální a kulturní charakteristiky, které ovlivňuje ekonomický rozvoj a společenské změny. Antropologové jsou experty (tj.odborníci přizvaní k řešení či posouzení určité otázky) na místní (lokální) kulturu.) Jako takoví, často mohou rozpoznat (identifikovat) specifické sociální podmínky a místní potřeby, které budou mít vliv na úspěch nebo naopak neúspěch rozvojových plánů (schémat). Jak se říká, plánovači ve Washingtonu nebo v Paříži často ví velmi málo o práci nutné ke zvelebení či kultivaci na venkově Afriky (roz. obdělávání půdy a pěstování rostlin). Odhad do budoucna čili prognóza na navrhovaný rozpočet projektu jsou často nerealistické (neuskutečnitelné), pokud nikdo nekonzultuje antropology důvěrně obeznámené s poměry na tamní vesnici, s prostředím a životním stylem. Rozvojové fondy jsou často promrhány (event. rozkradeny), pokud antropolog není dotázán na rozpoznání ((identifikaci) místních pohlavárů (politických osobností), jejichž podpora danému programu je rozhodující (kritická). Právě takové okolnosti či úvahy vedly rozvojové organizace k začlenění antropologů a rovněž agronomů, ekonomů,veterinářů, geologů a inženýrů i odborníků na veřejné zdravotnictví do týmů plánovačů, resp.tvůrců takových projektů.
Antropologové rovněž aplikují své schopnosti a zkušenosti při studiu devastace přírodního prostředí (např.ničení deštných pralesů, znečišťování životního prostředí apod.) vč. změn globálního klimatu. Antropologové zkoumají, jak životní prostředí ovlivňuje lidi a naopak, jak aktivity člověka působí na biosféru a Zemi jako samotnou.

Antropologové působící v oblasti aplikované antropologie působí též v Severní Americe. Tzv."garbologové" (odpadkovědci) pomáhají organizaci Environmental Protection Agency (agentura pro ochranu životního prostředí), v papírenském průmyslu, ve sdružení pro obchod a obalovou techniku. Mnoho antropologů nyní pracuje v managementu (řízení, vedení, správa) památkové péče, kde aplikují své znalosti a zkušenosti při vyhledávání a rozpoznávání (identifikaci) archeologických, historických a paleontologických památek pro účely místních, státních (provinciálních) a federálních úřadů.
Forenzní antropologové pracují pro policii, soudní lékaře a soudy při identifikaci (zjištění totožnosti) obětí kriminálních činů nebo nehod. Z kostrových pozůstatků určují věk, pohlaví, velikost těla, rasovou či etnickou příslušnost a počet obětí. Aplikace fyzické antropologie spojují schémata zranění (typické a opakující se kombinace) s uspořádáním poškození (trhlin, prasklin apod.) na letadlech nebo vozidlech, při neštěstích, nehodách, haváriích).
Etnografové ovlivňují sociální politiku tím, jak ukázali, že existují silné příbuzenské či rodové či spřízněné svazky (klany=pevně semknutá společenství) u sousedů ve velkoměstech (těch, kteří jsou v těsné blízkosti), jejichž sociální (společenské) organizace byly dříve považovány za „fragmentární" (zlomkovité) nebo"patologické" (nezdravý stav nebo jev v lidské společnosti). Návrhy a nápady pro vylepšení situace, tj. zdokonalení a zušlechtění vzdělávacích a výchovných programů, vyplynuly z etnografických studií, výzkumů přímo ve školních třídách a okolních komunitách.
Lingvističtí antropologové ukazují vliv rozdílů v dialektech na vyučování přímo ve škole.
Obecně řečeno, aplikovaná antropologie usiluje či snaží se o to, jak nalézat a nalézt humánní a efektivní cesty (lidsky účinné způsoby), k pomoci takovým lidem, které antropologové tradičně studovali. Tabulka 1 .sumarizuje (shrnuje a zpřehledňuje) vzájemné vztahy mezi jednotlivými dílčími odvětvími antropologie.

ANTROPOLOGIE A OSTATNÍ HUMANITNÍ VĚDY
(Anthropology and others human scineces)

Jak již bylo zmíněno výše, základní rozdíl mezi antropologií a jinými vědami či vědními odvětvími, které se zabývají člověkem (a lidskou společností) je *holismus* (celkovostní pojetí:celek není jen prostý soubor či součet svých částí; „...celkovost je podstatná vlastnost celého světa, živého i neživého, je tvůrčím činitelem a způsobem vývoje k vyšším tvarům, SMUTHS, 1926; celek lze ovšem rozdělit na části, ale tímto rozložením celkovost zanikne, viz KRÁL J.a jiní).
Antropologie je unikátní (jedinečná a výjimečná) sladěná a harmonická směs biologických, sociálních, kulturních a jazykových historických i současných perspektiv (hledisek, stanovisek... a výhledů do minulosti i budoucnosti).
Paradoxně, ačkoliv antropologie je odlišná (roz.od jiných věd samostatně vymezená), její šíře (záběru) ji s mnoha jinými vědami či vědními odvětvími naopak spojuje . Metody (metodika a techniky) používané např. k datování fosílií (zkamenělin) nabízí fyzika, chemie a geologie. Protože pozůstatky rostlinného původu a zvířat se nacházejí s kosterními pozůstatky člověka (lidskými kostmi) společně, antropologové spolupracují s botaniky i paleontology. Kulturní antropologie má vazby na další společenské a humanitní vědy. Tak např. soudobá sociologie má zkušenosti s „průlomem do kultury" („opening to culture"?) (GEERT 1973, 1983)
Interpretativní antropologie, která přistupuje ke kulturám jako k textům, jejichž význam a smysl musí antropologové dešifrovat, tj. luštit a rozluštit, spojuje antropologii s humanitními a historickými vědami. Stále více a více historiků interpretuje dějinná (historická) vyprávění či příběhy (narratives) jako texty, kdy věnují pozornost zejména jejich kulturnímu významu a smyslu a společenskému kontextu (souvislostem) s dobou jejich vzniku.

Interdisciplinární spolupráce je výrazným charakteristickým znakem, jakýmsi „puncem", soudobého akademického života (GEERTZ 1980). To platí zejména pro antropologii.

Kulturní antropologie a sociologie (Cultural Anthropology and Sociology)

Kulturní antropologie a sociologie sdílejí společný zájem o společenské (sociální) vztahy, organizaci společnosti a její chování, resp. chování jejích příslušníků. Avšak, důležité rozdíly mezi těmito disciplínami vznikly především z rozdílů mezi různými druhy společností, které tradičně studovaly. Původně se sociologie zaměřovala na průmyslově vyspělý (industriální) Západ, zatím co antropologové se naopak zajímali o předindustriální společnosti.
Tím, že se antropologie a sociologie zabývaly tak rozdílnými společnostmi, vznikly i rozdílné metody sběru dat a jejich analýzy. Výzkumy prováděné ve velkém měřítku, vykazující širokou škálu problémů u složitého systému či komplexu národů, vedlo sociology opírat se především o ankety a spoléhat se na dotazníky a jiné prostředky shromažďování velkého množství (spousty) kvantifikovatelných (měřitelných) údajů. Základem sociologie je léta trvající shromažďování dat a statistické metody, zatímco statistika (školení ve statistických metodách) byly u antropologů méně běžné, ačkoliv i to se mění, jak antropologové stále více a více pracují s moderními společnostmi (národy).
Tradiční etnografové studovali malé skupiny předliterárních společností či populací (bez znalosti písma) a opírají se o metody, které jsou v tomto kontextu vhodné. „Etnografie je výzkumný proces, v němž antropolog podrobně, důkladně a přesně pozoruje, zaznamenává a angažovaně se účastní denodenního života jiné kultury – zkušenost označovaná jako terénní výzkum – a poté o této kultuře píše závěrečnou souhrnnou zprávu, při čemž klade důraz na popisný detail (MARCUS and FISHER, 1986, str. 18). [„Ethnography is a research process in which the anthropologist closely observes, records, and engages in the daily life of another culture – an experience labeled as the fieldwork method – and then writes accounts of this culture, emphasizing descriptive detail."]. Jednou z klíčových metod, popisovaných v citovaném díle, je zúčastněné pozorování (participant observetion): přímý účastník nějaké události ji sám pozoruje, popisuje a analyzuje.
Se stoupající měrou interdisciplinární komunikace (spolupráce), tj. mezioborových styků a dorozumění) se antropologie a sociologie stále více sbližují (konvergují).
Hnutí „otevření se kultuře" či „průlom do kultury" (opening to culture) je více kvalitativní a interpretační přístup k sociologickým problémům a údajům. Jak se moderní světový systém rozrůstá (světověk), sociologové se věnují a podporují výzkumné projekty v zemích třetího světa (rozvojové země) a v místech, které byly kdysi téměř skoro výlučnou doménou antropologie, resp. v místech, která patřila téměř úplně do sféry vlivu antropologie. Jak se šíří industrializace, i mnoho antropologů pracuje přímo v industriálních (průmyslových) společnostech, kde studují různá (rozmanitá a různorodá) témata, včetně takových jako např. úpadek vesnice, život ve velkoměstech (rural decline, inner-city life) a vliv hromadných sdělovacích prostředků (masmédií) na vznikání vzorců chování národní kultury.
Antropologové a sociologové mají společný zájem o problémy rasy, etnicity, společenských tříd, gendrových studií (tj.zkoumání vlastností a chování formovaných kulturou, které jsou, spojeny s obrazem muže a ženy), populární a masové kultury u moderních národů. resp.společností (vč. USA a Kanady)

Antropologie, politologie a ekonomie. (Anthropology, Political Science, and Economics)

Politické vědy a ekonomie se rozvinuly ke zkoumání speciálních domén (oblastí, sfér) lidského chování a to, podobně jako sociologie, u moderních národů, resp.společností. U malých či máločetných společností (fungujících v malém měřítku), kde se vyvinula či na nichž vyrostla etnografie, politická věda a ekonomie obvykle nezaujala takové postavení, aby zřetelné, výrazné aktivity, charakteristické či typické pro takové společnosti studovala jako u společností moderních. Spíše se tyto vědy zabývají obecným společenským řádem (?) Antropologové rozšířili naše komparativní porozumění politickým systémům tím, že ukazují např. jak zákon a zločin (kriminalita) nejsou kulturními univerzáliemi (tj. nejsou stejně přítomny ve všech kulturách) i zkoumáním takových témat, jako je vyjádření (manifestace) a řešení konfliktů u společností bez centrálního řízení (vlády).

Předmět a obsah ekonomie byl definován jako nauka o hospodářství, resp. (šetrné) a hospodárné využívání životních zdrojů (economizing), racionální hospodaření (rozumově promyšlené), přidělování a (pře)rozdělování omezených prostředků, soustavné úsilí o zhospodárnění lidské činnosti, o zlepšení a zlevnění jejich výsledků), k alternativnímu (tj. připouštějící volbu) využití (účelu, cíle). (Pozn.ekonomie=hospodaření, hospodárnost, úspornost; věda o nejvšeobecnějších souvislostech v ekonomickém životě společnosti v jejich celku; souhrn výrobních a hospodářských vztahů ve vývoji). Silou, která stojí za takovým racionálním (přes)rozdělováním prostředků je maximalizace zisku. Avšak, sociolog Max WEBER (1904/1958), jehož práce rovněž antropologii ovlivnily, formuloval důležitý rozdíl mezi tzv. formální a substantivní racionalitou. *Formální racionalita* se vztahuje k abstraktním standardům racionálních postupů, které jsou založeny na zisku či ziskem motivovány. *Substantivní racionalita* se vztahuje ke standardům účinných postupů (procedur), které jsou přizpůsobeny kulturním hodnotám. Jinými slovy: motivace varírují čili jsou proměnlivé napříč kulturami a usměrňují či ovlivňují (jsou vodítkem) typ či charakter rozhodování lidí v různých kulturách. Následujíce WEBERa, antropologové přispěli a obohatili *komparativní* ekonomii tím, že ukázali, jak v různých kulturách pohání ekonomiku různé principy, resp., že v jiných kulturách je ekonomika motivována na základě různých principů.
Dík etnografii a srovnáváním napříč kulturami (příčně průřezovými výzkumy), zjištění a závěry ekonomů i politologů, obvykle založené jen na výzkumu západních společností, mohou tak být postaveny do širších perspektiv, výhledem do minulosti i budoucnosti.

ANTROPOLOGIE A HUMANITNÍ VĚDY (Anthropology and the Humanities)

Humanitní vědy studují umění, literaturu,hudbu, tanec a jiné formy kreativního (tvůrčího) vyjadřování.(Pozn.: humanitní vědy obecně,v nejširším slova smyslu, jsou vědy o člověku a společnosti).
Tradičně se humanitní vědy zaměřovaly (ale to se už změnilo, viz níže) na intelektuálně pojímaná „krásná umění" (fine arts), zejména výtvarná. (Srv.: mj."highbrow"=intelektuál, povýšeně se domnívající, že umění je účelem samo o sobě.) Obeznámenost s "krásným uměním" (znalosti, vědomosti, vzdělání) v krásných uměních bývalo považováno za to, čím se rozuměl tzv. „kulturní člověk", tj. kultivovaný, vzdělaný, ušlechtilý. Antropologie již dávno rozšířila definici "kultivovaný" (cultured) daleko za elitářský význam pojmů, jako kultivovaný (cultivated), sofistikovaný (sophisticated=příliš zkušený, znalý světa, blazeovaný, intelektuálně na výši, s vysoce kultivovaným vkusem, překultivovaný, ale i velmi složitý, komplikovaný, rafinovaný apod.), vysokoškolsky vzdělaný (college educated), vhodný, řádný, náležitý, způsobný podle společenských pravidel, normální a korektní (proper) a vkusný, elegantní, společensky slušný (tastefull).

Pro antropology kultura není omezena na elitu či elity, ani na jakoukoliv jinou jednotlivou (oddělenou, nezávislou, samostatnou) část společnosti. Každý člověk si osvojuje kulturu tzv. *enkulturací*, což je společenský proces, jímž je kultura naučená (převzatá) a předávána z generace na generaci.
Vzrůstající příznivé přijetí a souhlas s tímto názorem (akceptace) pomohlo rozšířit studium humanitních věd od "krásných umění"a umění pro elity až k populárnímu umění (lidovému, tj.všeobecně rozšířenému) a folklóru (lidová slovesnost a kultura)a jiné kreativní vyjádření lidových vrstev a pro lidové vrstvy, tj.masy.
Antropologie byla ovlivňována humanitními vědami a stále ovlivňována je. –jiný příklad *konvergence*, proces interdisciplinární komunikace (mezioborového dorozumění a porozumění), jak již bylo zmíněno výše. Přijetí a osvojení tohoto, pro antropology charakteristického, názoru na kreativitu (tvořivost, tvůrčí schopnost) v jejím společenském (sociálním) a kulturním kontextu,soudobé „postmoderní" přístupy v humanitních vědách, posunuly předmět zájmu směrem k umělecké a myšlenkové nenáročnosti až nevzdělanosti.,k lidovým vrstvám, resp.masám, populární kultuře (popkultuře) a místním tvůrcům lokálních projevů.
Jinou oblastí konvergence (sbližování) mezi antropologií a humanitními vědami je nazírání kulturních projevů jako modelových textů (patterned texts) (Cf. RICOEUR, 1971; GEERTZ, 1973). Tak,"nepsaná pravidla (chování), řeč, věrské projevy (víra a pověra),ústní tradice a rituály (CLIFFORD, 1988, str.39) jsou interpretoványv relaci (vzhledem či v souvislosti) k jejich významu uvnitř konkrétního (partikulárního) kontextu (významová souvislost např. v jazykovém projevu nebo např. literární a společenské vztahy do nichž dílo vstupuje).
[..."postmodern" approaches in the humanities are shifting the focus toward „lowbrow"", mass and popular culture and local creative excpression.... patterned texts „unwriten behavior, speech, beliefs, oral tradition, and rituals...]

ANTROPOLOGIE A PSYCHOLOGIE (Anthropology and Psychology)

Podobně jako sociologové a ekonomové, většina psychologů provádí svůj výzkum v rámci vlastní společnosti (roz. do které sami patří). Antropologové zase přispívají tím, že opatřují údaje napříč kulturami. Údaje a tvrzení (statements) "humánní" psychologie nemohou být založeny jenom a výhradně na chování v jediném, jednotlivém typu společnosti.Oblast kulturní antropologie, známá jako psychologická antropologie nebo **kultura a osobnost** (culture and personality), tj.studium variability (rozmanitosti a různorodosti) psychologických vlastností či znaků a osobnostních charakteristik mezi kulturami) je spojena právě s psychologií. Margaret MEADová,ve svých mnoha knihách (1928, 1930, 1961) se pokusila ukázat, že psychologické vlastnosti či znaky u různých kultur jsou značně variabilní, proměnlivé. Rozdílné společnosti vštěpují rozdílné hodnoty rozdílnou výchovou dětí. Staré osoby reflektují kulturní zvyky naučené v dětství.(?)
Jeden z prvních, kdo přispěl k bádání napříč kulturami (příčně průřezový výzkum), byl Bronislaw MALINOWSKI, který prováděl své výzkumy mezi obyvateli Trobriandských ostrovů v jižním Pacifiku (souostroví v Melanésii u Nové Guineje v Tichém oceánu). Trobriandští ostrované považují za příbuzné či určují příbuzné matrilineárně, tj. po mateřské linii (určování příbuzných podle matky). Považují tedy lidi za příbuzné vzhledem k matce a jejím příbuzným, a nikoliv vzhledem k otci.Příbuzný, který trestá dítě, není jeho otec, ale matčin bratr, tedy strýc z matčiny strany. Dědictví je spíše po strýci než po otci. Trobriandští ostrované vykazují úctu a respekt strýci, s nimž chlapec má vztah chladný a odtažitý.V protikladu k tomu, vztahy otce a syna jsou přátelské a láskyplné. Malinowského práce mezi Trobriandťany připomíná známou teorii Sigmunda FREUDa o univerzalitě oidipovského komplexu. (Pozn.: přepjatá až chorobná láska syna k matce, sexuální láska k rodiči opačného

pohlaví, spojená s nenávistí k druhému rodiči.) Podle FREUDa (1918/1950) chlapci asi okolo 5. roku věku jsou sexuálně přitahovány k matce. Oidipovský komplex je vyřešen, resp. se rozpadá, podle názoru FREUDa, když chlapec přemůže či zvítězí nad žárlivostí a se svým otcem se identifikuje (souhlasí, názorově se shodne...). FREUD žil v patriarchálním Rakousku (vláda otce ve velké rodině) na sklonku 19. a počátku 20.století, ve společenském prostředí kde otcové představovali silnou autoritu (všeobecná vážnost), úcta, rozhodující vliv a moc). Otec v Rakousku byl pro dítě primární (prvořadou, základní, hlavní) autoritou a matčin sexuální partner. U Trobriandťnů měl otec pouze roli sexuální. Jak tvrdil FREUD, oidipovský komplex vždy vyvolává či způsobuje sociální rozdíly, resp.společenský odstup, založený na žárlivostí na matčina sexuálního partnera, což mělo být vidět i u Trobriandťanů (?). *Nikoliv* (It did not), nezpůsobil! MALINOWSKI dospěl k názoru, že k ovlivnění vzájemného vztahu otce a syna spíše než žárlivost více fungovala struktura autority (autoritativní struktura)(?) Podobně jako řada pozdějších antropologů, MALINOWSKI ukázal, že individuální psychologie (psychologické vlastnosti jedinců) závisí na jejím kulturním kontextu.
Antropologové pokračují ve výzkumech založených na psychoanalytických předpokladech, resp. poučkách napříč kulturami dále (PAUL 1989) a na problémech (sporných otázkách) kognitivní a vývojové psychologie.

Antropologie a historie (Anthropology and History)

Konvergence (sbližování) mezi antropologií a historií byla již zmíněna v souvislosti s trendem k interdisciplinární komunikaci (mezioborové srozumění a dorozumění;sdělování poznatků a rozprava o nich,výměna informací a názorů).
Historikové stále více a více (stoupající měrou) interpretují čili vysvětlují a vykládají historické dokumenty (písemné prameny) a považují je za texty, které vyžadují zasazení a interpretaci ve specifickém kulturním kontextu, tj.významových souvislostech.
Antropologové a historikové spolupracují při studiu takových problémů (diskutabilních, sporných otázek) jako je kolonialismus (např.ve smyslu politického útlaku a hospodářského vykořisťování málo vyvinutých zemí) a nebo rozvoje moderního světového systému (globalizace).(Cf. COOPER and STOLER 1989). Nehledě na tuto konvergenci, autor této knihy (KOTTAK) si myslí, že je užitečné určitou distanci (odstup) mezi historií (změny v „obsazení"historické scény, historickými osobnostmi) a evolucí (změny formy společnosti) zachovávat, neboť jde o dva aspekty změn, které se týkají lidí. V tomto smyslu *historie* se zaměřuje na jednotlivce (historické osobnosti). Do stabilního společenského systému lidé vstupují narozením a opouštějí jej úmrtím nebo migrací (přemísťování, změna sídliště,stěhování skupin obyvatelstva). Pokud se jedná o skutečnou stabilitu (stálost, pevnost, nehybnost) společenského systému, lidé přicházejí a odcházejí, ale systém zůstává stejný. Existují změny „perzonální", ale nikoliv v základních formách systému.
Druhý aspekt změn (*evoluce*) vyžaduje větší perspektivu (rozhled, nadhled). Stabilní společenský systém se může stát systémem nestabilním. *Společenský systém může změnit svou strukturu i formu.* Evoluce je pak studium takových změn ve formě. Ačkoliv individuální akce jsou rovněž hnacím momentem systémových změn, středem zájmu je systém sám.
Ačkoliv stále existují historici, kteří se zaměřují především na jména a data, aniž by se příliš zajímali o procesy ve společenských souvislostech (zákonité, postupně na sebe navazující a vnitřně vzájemně spojené změny jevů,věcí a systémů). Určitá distance mezi "personálními" změnami a "formálními" změnami určitě nestaví historiky proti antropologům.Vzrůstající počet historických studií se mění na společenské formy, sledující společenské proměny. (?)
Vskutku, na mnoha univerzitách byl nárůst spolupráce mezi historiky a antropology institucionalizován ve společných projektech a výzkumných programech.

Kapilola 2

METODY TERÉNNÍHO VÝZKUMU (Field Method)

Kapitola 3

KULTURA (Culture)

Lidé jsou živočichové, ale živočichové zvláštní, od ostatních odlišní. Timto rozdílem je **kultura,** hlavní důvod a příčina naší adaptability (přizpůsobivosti) a evolučního úspěchu. Společenské a kulturní prostředky (potřeby, možnosti a způsoby) adaptace, hrály kruciální (velmi důležitou, rozhodující, klíčovou) roli v evoluci hominidů
Společnost je organizovaný život ve skupinách. Podobně jako lidé, i řada jiných živočichů, včetně opic (apes and monkeys), vlků, mravenců, žije též v organizovaných skupinách. Například řada opic (monkeys) žije v sociálních čili společenských mnohočetných skupinách, zvaných tlupy, sestávajících z více samců a samic a jejich potomků (mláďat), v nichž vládne dominantní hierarchie, tj. společensky stupňovaně organizovaná skupina v čele s „vůdcem"-α-samcem, skupinou hrajících si mláďat, různými koordinovanými motorickými (pohybovými) a jinými aktivitami, které řídí komunikaci a kontakty mezi členy skupiny. (Pozn.: Vzorce chování: soubory pohybových sekvencí (sledu pohybů), dorozumívání a jiné etologické projevy - lokomoce, aktivita, potravní chování, rozmnožovací a sociální chování, komunikace).
Lidské populace ovšem nejsou organizovány pouze na základě vrozených (habituálních) aktivit a vzájemných vztahů, ale též tím, že jsou vystaveny vlivu obecné kulturní tradice. Kulturní tradice, nebo jednodušeji prostě kultury, jsou přenášeny učením a jazykem. Před více než 100 lety, ve své klasické knize „Primitive Culture", britský antropolog Edward TYLOR proponoval (navrhl, nabídl k úvaze), že systém lidského chování a myšlení není náhoda či náhodný. Tyto systémy se spíše řídí přírodními zákony, a tím mohou být studovány vědecky. TAYLORova definice kultury stále nabízí dobrý přehled o samotném předmětu hlavního zájmu antropologie jako vědy (co do obsahu a podstaty), a je stále zhusta citována: „Kultura...je komplex či složitý celek, který zahrnuje vědomost, znalost a dovednost, víru, umění, morálku, právo, zvyky, obyčeje a sklony (i vzdělanost), které si člověk osvojil (nabyl, získal) jako člen (součást, příslušník) lidské společnosti (TAYLOR 1871/1958). Kruciální větou či rozhodujícím výrokem, je „kterou si člověk osvojil jako člen lidské společnosti" [...acquired by man as a member of society"]. Taylorova definice je zaměřena, resp. se soustřeďuje na víru, náboženství, předsvědčení a chování, které si lidé osvojili (nabyli, získali) nikoliv biologickou dědičností (tedy je nezdědily), nýbrž je získali tím, že žili a vyrůstali v konkrétní společnosti, kdy byli vystaveni vlivu určité konkrétní (partikulární, specifické) kulturní tradice. Enkulturace je proces, jímž se dítě učí své kultuře.

CO JE KULTURA ? (What is Culture ?)

Kultura je všezahrnující a všeobklopující (Culture is All-Encopassing)

Pro antropology kultura zahrnuje daleko více než jen kultivovanost, jemnost, vytříbenost, vybroušenost, eleganci či uhlazenost, vkus a styl, sofistikovanost (zkušenost, znalost světa, být intelektuálně na výši apod.), vzdělanost, ocenění,vnímání a porozumění „krásnému umění (uměnám)". Nejen vzdělaní, graduovaní lidé, resp.lidé s vysokoškolským vzděláním, ale všichni lidé jsou kulturní. Nejzajímavější a nejvýznamnější hybné síly či vlivy jsou ty, které

ovlivňují děti v průběhu či procesu enkulturace. *Kultura*, jak je definována antropologicky, zahrnuje i takové charakteristiky, které jsou někdy a některými považovány za triviální (všední, banální, vulgární) a nevhodné pro seriózní bádání či studium, jako je např. tzv."popkultura". Abychom mohli porozumět soudobé kultuře Severní Ameriky (Pozn.: N.B. Evropy!), musíme brát v úvahu televizi, zařízení rychlého stravování či občerstvení (bistra, snack-bary, fast-foody), sport a hry. Jako kulturní projev či manifestace kultury, musí být rocková hvězda být stejně zajímavá jako dirigent symfonického orchestru, a humotistická kniha či komiks stejně důležité jako dílo oceněné prestižní literární cenou.

Kultura je obecná i zvláštní. (Culture Is General and Specific)

Všechny lidské populace mají kulturu, která je tudíž majetkem či vlastnictvím celého rodu *Homo*. (resp..... všechny lidské skupiny mají nějakou kulturu, kterou, jako takovou, tudíž sdílejí všichni příslušníkći rodu Homo....) To je „Kultura" s velkým "K"(Culture;"C") *in sensu lato*, tj. kultura obecně, v nejširším smyslu významu toho slova, taková „Kultura" v **obecném** (general) slova smyslu je schopnost či způsobilost (kapacita) a vlastnictví všech Hominidů (členů rodu Homo, současných i vymřelých).
Ovšem, antropologové používají slova „kultura" k popisu různých a proměnných kulturních tradic konkrétních (specifických) společností. To je **kultura** v konkrétním, specifickém slova smyslu, „kultura" s malým"k" (culture,"c"). Lidství či lidstvo sdílí schopnost obsáhnou či pojmout kulturu jako takovou, ale konkrétní lidé žijí v konkrétních (partikulárních) kulturách.do nichž jsou enkulturováni různým způsobem. Všichni lidé vyrůstají v nějaké konkrétní, místní (partikulární) soustavě kulturních pravidel (norem, zákonů, řádu, zásad, regulí apod.), které jsou přenášeny přes generace..To jsou specifické kultury nebo kulturní tradice, které antropologové studují.

Kultura je naučená (Culture Is Learned)

Snadnost a lehkost s jako děti absorbují čili vstřebávaní a doslova pohlcují jakoukoliv kulturní tradici odráží (reflektuje) jedinečnou, unikátně, resp.jedinečně rozvinutou schopnost hominidů – učit se. Existují různé způsoby učení, některé z nich sdílíme společně i s jinými živočichy. Jeden způsob učení je **individuální situační učení,** když se živočich učí z vlastní zkušenosti a je základem pro budoucí chování. Například, vyhýbání se ohni po zkušenosti, že pálí event. způsobí bolestivé poškození, spáleninu (dítě se poprvé spálí o plotnu, žehličku, svíčku apod.) 6ivočichové dále vykazují **sociální situační učení,** kdy se učí od jiných či ostatních členů sociální skupiny k níž náleží, a to nikoliv jen prostřednictvím jazyka. Vlci se například učí strategii lovu od ostatních členů smečky. Sociální situační učení je obzvlášť významné a důležité u primátů (apes and monkeys), našich nejbližších příbuzných v živočišné říši.
Konečně existuje **kulturní učení**. To je založeno na unikátně (jedinečně a výjimečně) vyvinuté schopnosti používat **symboly,** znaky, které nemají žádnou nutnou nebo přirozenou souvislost s věcmi, které označují neboli symbolizují. (Konkrétní předmět sloužící k označení nějakého abstraktního pojmu.).
Kritickým momentem (rozhodující a osudová vlastnost) v evoluci hominidů je právě kulturní učení. Prostřednictvím kultury lidé tvoří, pamatují si, nezapomínají a vzpomínají a zabývají se ideami (základní, vůdčí myšlenka, pojem, představa). Lidé chápu, rozumí a používají (aplikují) speciální systémy symbolických významů. Antropolog Clifford GEERTZ definuje kulturu jako ideje založené na kulturním učení a symbolech.
Kultury jsou soubory „řídících mechanismů", plánů, zamýšlených projektů, předpisů, pravidel, resp. zákonů, směrnic, zásad a konstruktů, tj. člověkem vytvořených pojmových

systémů, tedy to, co dnešní „počítačovědci"by označili jako programování chování. (GEERTZ 1973, str. 44)
Takové programy jsou lidmi absorbovány (vstřebávány či přebírány) v procesu enkulturace jako konkrétní tradice (soubor ustálených zvyklostí a obyčejů střežených a zachovávaných pokoleními; názory a myšlenky přecházející z generace na generaci). Lidé postupně internalizují (berou za své) dříve ustanovený systém významů a symbolů, které používají k definování či vymezování svého světa, k vyjádření svých pocitů, přání a tužeb,k jejich posuzování a hodnocení. Potom tento systém pomáhá vést či řídit jejich vnímání a chování po celý život.

Každý člověk či jedinec začíná bezprostředně vědomým i nevědomým učením ve vzájemných vztazích s jinými jedinci (lidmi) internalizovat, resp. inkorporovat (vtělit, přijmout do sebe, za své) kulturní tradice procesem enkulturace. Někdy je kultura naučena přímo (cvikem či přísným výcvikem, drezúrou), například, když rodiče učí své dětí říkat „děkuji". Děti věnují pozornost právě těm věcem, které „jdou okolo". Děti mění své chování ani tak proto, že jiní lidé jim to říkají, ale spíše jako výsledek jejich vlastních pozorování a narůstajícího uvědomování si toho, co jejich kultura považuje za dobré (správné) a co za špatné (chybné (right vs. wrong).

Severoameričané si osvojují názory (pojmy, ponětí) své kultury o tom, jak daleko od sebe by lidé měli stát když spolu mluví, ne že by jim někdo řekl, aby dodržovali určitou vzdálenost, ale postupným procesem pozorování, zkušeností a vědomým i nevědomým pozměňováním chování. [North Americans acquire their culture´s notions about how far apart people should stand when they talk not by being told to maintain a certain distance but through a gradual process of observation, experience, and concious and unconcious behavior modification., ZNOVU!] Latinoameričanům (čili latinsko-americkým obyvatelům USA) nikdo neříká, aby stáli blíže k sobě, než tak činí Severoameričané, ale oni se to naučí tak jaktak dělat, jako součást jejich kulturní tradice. [No one tells Latins to stand closer together than North Americans do, but they learn to do so anyway as part of their cultural tradition. (ZNOVU!)]

KULTURA JE SYMBOLICKÁ (Culture Is Symbolic)

Symbolické myšlení je unikátní (jedinečná věc svého druhu) a kruciální (rozhodující,klíčový) pro lidi (lidstvo) a kulturu.
Antropog Leslie WHITE definuje kulturu jako:"... extrasomatické (netělové či netělesné, nefyzické, tj. nezděděné) časové kontinuum (nepřetržitě v čase spojité) věcí a událostí závislé na užívání symbolů. Kultura se skládá,resp.obsahuje: nástroje, resp. pracovní pomůcky (tools), nářadí a náčiní (implements), potřeby pro domácnost, nádobí (utensil), oděv, oblečení (clothing), ornamenty, resp.ozdoby a okrasy (ornaments), zvyky a obyčeje (customs), instituce (např.manželství) vč.zavedených zvyklostí (institutions), víru a přesvědčení (beliefs), rituály (obřady, formální úkony nutné při některých příležitostech ap,. (rituals), hry (games), umělecká díla (works of art), jazyk (language) etc.,etc. atc..] „ (WHITE 1959, str.3).
[...culture is... an extrasomatic (nongenetic, nonbodily), temporal continuum of things and events dependent upon symboling... Culture consists of tools, implements, untesils, institutions, beliefs, rituals, games, works of art, language, etc.)]

PodleWHITE-a/ové (?M/F) kultura vznikla, když naši předkové si osvojili (nabyli, získali) schopnost vytvářet si a vyjadřovat se symboly nebo nabyli schopnosti „...bohatě a libovolně (arbitrárně, jakkoliv, závisle i na okamžitém nápadu či popudu) vytvářet a propůjčit věcem nebo událostem nějaký význam a odpovídajícím způsobem a ve shodě s tím, pochopit a

porozumět takovému významu (WHITE 1959,str.3). [For White, culture originated when our ancestors acquired the ability to symbol, or ... freely and arbitrarily to originate and bestow meaning upon a thing or event, and correspondingly ,...to grasp and appreciate such meaning".]

Symbol je někdy verbální (vyjádřený slovy), jindy neverbální (nevyjádřený slovy), v rámci konkrétního jazyka nebo konkrétní kultury, který se ustálí a platí pro něco jiného. Symbol nemá žádnou jednoduše samozřejmou (jasně viditelnou, očividnou) přirozenou nebo nutnou souvislost (vazbu) s tím, co symbolizuje. Domácí mazlíček, který štěká, není o nic přirozenější "*dog*"(„pes") než „*chien*" (fr.),"*Hund*" (něm.)nebo „*mbwa*" (svahilsky), použijeme-li slova ve francouzštině, němčině nebo svahilštině v pro zvíře, pro něž se v angličtině používá slovo"*dog*" (v češtině „pes").
(Pozn.: symbol – konkrétní předmět užívaný k označení nějakého abstraktního pojmu; jinak, obrazné vyjádření nějakého jevu; např.!každý symbol řeči(slovo) kryje nějaký pojem Cf. K. Engliš, 1946, str. 20.)
Jazyk je jedna z rozlišujících charakteristik, patřící pouze člověku, *Homo sapiens*.
Žádný jiný živočich nerozvinul něco, co by se blížilo komplexitě lidského jazyka.

Symboly jsou obvykle jazykové (lingvistické). Ovšemže, existují též symboly nonverbální, takové, jako například vlajky, které jsou symboly zemí či států (územních celků) nebo oblouky, symbolizující hamburgerové řetězce (McDonalds). Například, svěcená voda je mocným symbolem v římsko-katolické církvi. Jak je pravidlem pro všechny symboly, souvislost (asociace, spojení představ) mezi symbolem (voda) a tím, co tento symbol symbolizuje (svatost, posvátnost) je arbitrární (libovolný, více méně jakýkoliv, závislý na popudu a nápadu) a konvenční (závislý na úmluvě, dohodě). Voda přece není skutečně „svatější"než mléko, krev či jiné tekutiny. Svěcená voda je symbolem uvnitř římsko-katolické církve, jež je součástí internacionálního kulturního systému. Přírodní věc (přírodnina, N.B. „živel" sensu Z.Neubauer) byla arbitrárně (vide supra) spojena s konkrétním (partikulárním) významem pro katolíky, kteří sdílejí společnou víru a zkušenost, které se zakládají na učení a jsou přenášeny z generace na generaci.
Po stovky tisíciletí, kdy lidé měli určité schopnosti společné, vznikla kultura.Tyto rozumové schopnosti jsou: schopnost učit se, schopnost myslet symbolicky, schopnost ovládat jazyk, schopnost používat nástroje a další výdobytky kultury (kulturní produkty, plody a výsledky kultury). Každá soudobá lidská populace má schopnost tvořit a používat symboly a tím vytvářet a udržovat kulturu. Naši nejbližší příbuzní – šimpanzi a gorily – mají též určité kulturní schopnosti, ale rudimentální, tj. elementární, primitivní, nedokonale vyvinuté. Avšak, žádný živočich nerozvinul kulturní schopnosti – učit se, komunikovat, shromažďovat, skladovat či konzervovat informace, zpracovávat, rozmnožovat a využívat je v takovém rozsahu jako člověk – *Homo*.

KULTURA SVAZUJE PŘÍRODU (Culture Seizers Nature)

(Poznámka: Kultura přírodu dobývá, podmaňuje, uchvacuje,zmocňuje sejí, kořistí z ní, proniká do ní, přírodu zkrotit!, přírodu pokořit!, zvítězit nad přírodou, poručit větru dešti, etc., tec., tec... Cf. „jsme pány a vlastníky přírody" (Descartes), faustovský pathos, Francis Bacon v 17. stol.: "napnout tu děvku přírodu na skřipec a vyrvat jí všechna její tajemství", - přístup konfrontační, kořistnický, násilný... marsický sensu Z.Neubauer, 2004, tj.od boha války Marta)

Kultura sama o sobě se přírodě vnucuje (trestá, klame, podvádí, nařizuje zákazy, zavádí,určuje (culture imposes itself on nature).
Autor této knihy jednou přijel na letní tábor v 5 hod.odpoledne. Bylo horko a chtěl se vykoupat v jezeře. Ale četl táborový řád, kde se dověděl, že koupání v jezeře, resp.plavání je po 5.hod.není dovoleno, resp.je zakázáno. Kulturní systém pronikl do jezera, které je součástí přírody, a omezil ji. (impose) . Přírodní jezero nezavírá v 5.hod., ale kulturní jezero ano.(Pozn.: snahou kultury je využít,pokořit a zotročit přírodu. Srv. Z.Neubauer et al. Skrytá pravda země, 2005).
Kultura potlačuje přirozené biologické pudy a instinkty, které sdílíme s jinými živočichy a učí nás, jak vyjádřit konkrétním způsobem,tj. chováním (zvyk, obyčej, mrav).
Lidé musí jíst, ale kultura nás učí co, kdy a jak.V mnoha kulturách lidé jedí své hlavní jídlo v poledne, ale například Američané dávají přednost jako hlavnímu jídlu velké večeři.Angličané jedí rybu ke snídani, ale Američané dávají přednost teplým plackám či palačinkám (hot cakes) a studeným vločkám (ceráliím, tj.obilninám).Brazilci si dávají horké mléko do silné kávy, zatímco Američané nalévají studené mléko do slabé kávy. Obyvatelé amerického Středozápadu obědvají nebo večeří v 5 hod. nebo v 6.hod. odpoledne, ale Španělé až v 10. hodin večer. Evropané jedí s vidličkou v levé ruce a s nožem v pravé ruce.Maso krájí nožem a ihned podávají do úst vidličkou, kdežto Američané před vložením sousta do úst vidličku rychle přehodí do pravé ruky. U Betsileo na Madagaskaru v žádném případě neexistuje říkat „jíst" (to eat), aniž bychom řekli „jíst rýži" (to eat rise), neboť to je jejich hlavní potravina.Jejich obliba rýže je tak silná, že ji obkládají fazolemi, brambory a jinými přílohami s velkým obsahem škrobu. Úhoř pečený ve vlastním tuku je delikatesa (lahůdka, pochoutka) pro jejich čestné hosty (návštěvy), jimž chtějí prokázat čest či jako hostitelé složit hold,tj. kategorie v níž se autor octnul se strachem, protože k úhořímu masu má kulturní averzi (odpor, nechuť). I když autor této knihy toleroval (připouštěl, i když s výhradami) například sarančata pražená na podzemnicovém oleji, chutnala ostatně jako arašídy čili jako burské oříšky. V severovýchodní Brazílii si autor zase zvykl na kuřata pečená ve vlastní krvi, což je tam oblíbené jídlo.
Podobně jako jezero na letním táboře si i lidskou přirozenost přivlastnily kulturní systémy, které ji (de)formují sterými příkazy, rozkazy, pokyny, tj.řídí a mají pod kontrolou a dozorem). Všichni lidé musí vyměšovat exkrementy z těla, tj.odstraňovat výměšky, výměty a výkaly, jako odpad výměny látkové. Ovšem, některé kultury učí lidi vyměšovat či vyprazdňovat se vestoje, jiné kultury naopak vsedě. Francouze neuvádí do rozpaků močit na veřejnosti, když běžně chodí bez ostychu na pařížských ulicích do „pissoiru", který jen málo chráněn před okolím. Venkovanky v peruánských horách dřepí, tj. sedí na bobku,na ulicích a močí do škarpy nebo do kanálu.Dík svým masivním, velkým a těžkým, sukním mají sdostatek soukromí.
Všechny takové osvojené návyky jsou součástí kulturních tradic, které změnily přirozený akt či přírodní děj, v kulturní zvyk.

KULTURA JE SDÍLENÁ (Culture Is Shared)

Kultura je atributem (charakteristický znak, nezbytná vlastnost) nikoliv jednotlivců (jednotlivých individuí), nýbrž jedinců jako členů skupiny či společenských skupin (společenství, společností). Kultura je přenášena jen ve společnosti. Své kultuře se učíme pozorováním, poslouchánim a naslouchánim,mluvením či rozhovory a součinností (vzájemným ovlivňováním) s ostatními lidmi. Enkulturace lidi unifikuje, tj.sjednocuje, tím, že nám poskytuje společnou zkušenost, resp.společenskou praxi (experience).
Lidé ve Spojených státech někdy mívají potíže porozumět síle kultury (její moci, rozhodujícím vlivu, potenciálu) následkem povědomí (zásady, hodnoty), že americká kultura

stojí především na ideji individualismu (jednotlivce – individua). Američané rádi říkají, že každý je nějakým způsobem jedinečný a výlučný (unikátní) a zvláštní (specifický, něčím charakteristický). Ale individualismus v americké kultuře sám o sobě je typickou a příznačnou (distinktivní) a sdílenou hodnotou, která je přenášena stovkami tvrzení, výroků, výpovědí, projevů a situací v každodenním životě. Například v dennodenním TV vysílání pořadu „real life"(skutečný život), rodiče, prarodiče, učitelé - tedy činitelé, zprostředkovatelé a „hybné síly" naší enkulturace – tvrdí (tvrdošíjně zastávají názor), že všichni jsme „nějak" zvláštní a jedineční (someone special).
Dnes rodiče – včera děti. Jestliže vyrůstali v americké kultuře, absorbovali (vstřebali, přijali, nasáli) určité hodnoty, zásady a přesvědčení přenášené z generace na generaci. Lidé sestávají činiteli, zprostředkovateli enkulturace svým dětem, jako byli pro ně jejich rodiče. I když se kultura stále a nepřetržitě poznenáhlu mění či proměňuje, určité základní názory, přesvědčení (fundamentální víra v něco), světonázorové orientace, způsob výchovy dětí, přetrvávají. Uvažme například jednoduchý americký příklad takového přetrvávání:jako děti, když jsme nechtěli dojídat (a nechávali jídlo na talíři), naši rodiče nám připomínali hladovějící děti v některých cizích zemích, právě tak, jako to dělali naši prarodiče o generaci dříve.Zvláštní (specifické)země se ale mění (Čína, Indie, Bangladéš, Etiopie). Přesto se americká kultura opírá stále o přetrvávající (přenášenou) podivnou ideu (peculiar idea), že když budeme jíst a dojídat všechny ty naše růžičkové kapusty a brokolice, můžeme nějak pomoci dětem třetího světa (rozvojových zemí).

KULTURA JE VZOROVÁ (Culture Is Patterned)

Kultury nejsou jen nahodilými, náhodnými či libovolnými soubory nebo hromadami zvyků a přesvědčení, ale integrovanými systémy (sjednocené a propojené) vzorů či vzorců chování. (integrated, patterned systems)
V 50.letech XX. stol. například většina amerických žen očekávala či předpokládala, že zůstanou v domácnosti, tj.jako hospodyně a matky. Dnešní ženy po skončení školy (koleje) očekávají, resp.předpokládají že získají (dobrou) práci (job).Tak, jak ženy ve stále větší a větší míře vstupují na trh práce (jako pracovní síly) mění se jejich postoje k manželství, rodině a dětem.Kromě toho, práce zatěžuje a manželství i rodinu ztěžuje. Pozdní sňatky, žít „na hromádce"(nesezdaná manželství?) a rozvody jsou stále běžnější. Tyto společenské (sociální změny, změny fungování společnosti) odráží (reflektují) ekonomické změny v USA, kde ekonomika se posouvá od továrenské výroby zboží, resp.těžkého průmyslu ke službám a informačním technologiím.Ekonomické změny vyvolaly změny v postojích a chování co se týká práce, společenských rolí obou pohlaví (gender roles), manželství a rodiny.

Kultury nejsou integrovány jednoduše jen převládajícími ekonomickými aktivitami a sociálními vzorci, ale též trvalými společenskými tématy, otázkami, prostorovým rozvrhem (utváření a rozložení vnějších tvarů v prostoru, tj. konfiguracemi)a světovým názorem (světonázory). Kultury vychovávají své individuální členy společně sdílet určité osobnostní rysy (osobitost, svéráz, náturu, charakter). Samostatné či izolované (separované) prvky kultury mohou být integrovány (sjednoceny, začleněny) klíčovými symboly, jako jsou například symboly plodnosti nebo symboly válečnictví (militarismus). Soubor charakteristických nejdůležitějších hodnot, klíčových či ústředních témat, integruje každou kulturu a pomáhají odlišit od kultur jiných. Například, etika práce, pracovní morálka, individualismus vs. kolektivismus, výkonnost, úspěch a sebedůvěra jsou sloupy (core values), na nichž stojí a které po generace integrují (sjednocují) americkou kulturu. Jiné hodnoty jsou základem jiných kultur.

LIDÉ UŽÍVAJÍ KULTURU KREATIVNĚ (People Use Culture Creatively)

Ačkoliv kulturní pravidla nám říkají co dělat a jak to dělat, nevíme vždy, co taková pravidla vlastně diktují (přikazují, předpisují). [we don´t always do what the rules dictate !ZNOVU!]. Lidé se mohou učit, vykládat (interpretovat) a zacházet se stejným pravidlem či zásadou (předpisem,nařízením,směrnicí, regulí) různým způsobem. Spíše než by lidé jen slepě následovali diktát kultury, používají a uplatňují (aplikují) svou kulturu tvůrčím způsobem, tj.kreativně. Dokonce, i když souhlasí či shodují se s tím, co by měli či neměli dělat, lidé často nevědí, jak je jejich kultura diriguje (řídí,určuje činnost) nebo, co si jiní lidé myslí, co předpokládají či očekávají. Mnoho pravidel a předpisů je porušováno, překračováno či nedodržováno (jsou páchány přestupky), některé pak velmi často (například, překročení povolené rychlosti řidiči).
Pro některé antropology je vhodné rozlišovat mezi kulturou ideální a reálnou (roz. kulturou dokonalou, jako ideální vzor vs. kulturou skutečně existující). *Ideální kultura* spočívá v tom, co lidé říkají, že by měli dělat a opravdu dělají, co říkají. *Reálná kultura* se vztahuje k jejich skutečnému (aktuálnímu) chování (které je v dané době živé a budí pozornost a zájem), tj. chování, které antropolog pozoruje. Tento kontrast jako"emi-ethnic contrast" diskutován v kapitole Metody terénního výzkumu.

KULTURA JE ADAPTIVNÍ I MALDAPTIVNÍ (Culture Is Adaptive and Maladaptive)

(Poznámka: adaptace – přizpůsobení různým vlivům vnějšího prostředí; maladaptace pak špatné přizpůsobení event. nepřizpůsobení.

Aby člověk zvládal, vypořádal se nebo se přizpůsobil nárokům či zátěži životního prostředí (environmentální stres),může se spolehnout jak na své biologické vlastnosti, tak na naučené vzorce chování založené na symbolech. Vedle biologických prostředků či způsobů přizpůsobování se (adaptaci), lidské skupiny či společenství (společnosti) též využívají „kulturní adaptivní výbavu"(cultural adaptive kits),tj. vzory či vzorce zvyků či zvyklostí, aktivit a nástrojů. Ačkoliv se lidé nepřestávají adaptovat biologicky a také kulturně (a bylo tomu tak vždy), spolehnutí na společenské (sociální) a kulturní prostředky adaptace během evoluce Hominidů stále vzrůstaly.
Viděli jsme v Kapitole 1,že ačkoliv adaptivní chování nabízí krátkodobý užitek či výhody jednotlivcům, může škodit životnímu prostředí dlouhodobě a ohrožovat dlouhodobé přežití čili existenci, celé skupiny či společenství (společnosti). Tvůrčí (kreativní) zacházení s kulturou (rozvíjení kultury) a zacházení s životním prostředím muži i ženami, může pomáhat pečovat, resp.příznivě ovlivňovat solidní (pevnou a spolehlivou) ekonomiku, tj.potřebnou produkci (výrobu), ale může též ztenčit až vyčerpat strategické přírodní zdroje (BENETT 1969, str. 19.) [Creative manipulation of culture and by men and women can foster a more secure economy, but it can also deplete strategic resources]. Tím, nehledě na rozhodující a klíčovou (kruciální) úlohu či roli kulturní adaptace v evoluci člověka, kulturní znaky, vzory a vzorce mohou být též **maladaptivní,** které ohrožují trvalou existenci společnosti (skupiny), tj.přežití a reprodukci. Řada moderních kulturních vzorců, jako je politika (záměr, plán, metoda) podporující přelidnění, neúměrné (nepřiměřené a nevhodné) systémy rozdělování potravin či systému výživy, konsumerismus (nadměrná spotřeba, resp. náruživá touha po stále větším získávání majetku a předmětů, které by činily život pohodlnějším a stupňovaly životní rozkoše (auto,chata,dobrý alkohol...) spatřující v této činnosti hlavní smysl života) a znečištění životního prostředí apod., se ukazují jako dlouhodobě maladaptivní

(Poznámka: maladaptace (maladjustace) je špatné, nedostatečné přizpůsobení orgánu,organismu,jedince požadavkům vnějšího prostředí; špatné přizpůsobení jedince normám společenských skupin; obecně – nepřizpůsobení nějakého prvku nebo části potřebám a požadavkům celku.)
Kromě toho, praktiky (činné životní dění, obvyklý způsob jednání či konání, osvědčený způsob provádění něčeho), které jsou adaptivní (přizpůsobivé) nebo neškodné v jedné společnosti, mohou být v jiné nebo pro jinou společnost maladaptivní, jež jsou s to základní (dominantní) kulturu pozměnit či proměnit, nebo které ji politicky ovládnou.
Kromě hodnocení či ocenění zdrojů pro živobytí (subsistence resources) si lidé mohou vážit předmětů (např. šperků či klenotů), které zjevně nemají žádnou subsistenční (nutnou pro živobytí) nebo užitnou hodnotu (nejsou prakticky užitečné pro samotné zajištění existence), ale jsou pokládány či považovány za esteticky půvabné a atraktivní (potěší, dělají radost a přitahují pozornost) nebo zvyšují společenské postavení čili prestiž, sociální status. V dnes existující světovém systému (globalizovaném světě) mezinárodního obchodu a komunikace,prestiž (významnost postavení, vážnost, důstojnost, věhlas,vliv ve společnosti, vysoký stupeň společenského hodnocení) vyžadovaná jednou kulturou (?),může vyčerpat (zdecimovat) jeden ekonomický systém systémem jiným. Například, zvířata mohou být vybíjena pro produkty (předměty vzniklé výrobou), které nemají žádnou hodnotu pro místní lidi, ani jako potrava, oblečení či zdobení. Mnohá africká zvířata jsou před vyhynutím, když ilegální lovci, resp. pytláci reagují (odpovídají) na poptávku (podle zákona nabídky a poptávky) sběratelů v jiných národech. Gorily jsou zabíjeny proto, že distální části jejich končetin se prodávají cizím odběratelům či sběratelům jako popelníky. Ilegální lovci vybíjejí slony a vyvážejí (exportují) kly, z jejichž slonoviny se zhotovují např. razítka nebo pečetidla, (oblíbené zboží zejména v Asii), šperky, vyřezávané ozdoby nebo klávesy u klavíru. Hlavními dovozci byli Japonci a Hong-Kong, kteří pokryli 74 % světové produkce slonoviny. Populace afrických slonů během 80.let klesla z 1,5 milionu na 500.000 kusů. Mezinárodní zákaz obchodu se slonovinou může ještě slony zachránit před nenasytnou chamtivostí a dravostí poptávky cizácké kultury. Ale pro nosorožce (rhinoceros)může být již příliš pozdě, dnes jich přežívá již jen několik tisíc. Roh nosorožce se používá k obřadům (ceremoniální držadlo či rukojeť ceremoniální dýky) v Jemenu a je i základní surovinou pro výrobu afrodisiak v Asii (prostředků povzbuzujících pohlavní pud) (SHABECOFF 1989).

ÚROVNĚ KULTURY (Levels of Culture)

K destrukci čili ničení zdrojů a biodiverzity (rozmanitosti a různorodosti přírody, žijících organizmů vč.ekosystémů), aby byly ukojeny či uspokojeny kulturní"choutky"(vkus, záliby), dochází všude na světě, kde můžeme rozlišovat různé roviny či úrovně kultury: národní kultury (national), mezinárodní (international) a subkultury.
Národní kultura (national culture) se vztahuje ke zkušenosti, naučeným vzorům a vzorcům chování, sdílených místními obyvateli, resp. příslušníky téhož národa či národnosti nebo lidem lokální skupiny.
Mezinárodní kultura (international culture) je termín pro kulturní tradice, které se rozšiřují či jsou rozšířeny za národní hranice (za hranice dané skupiny, populace).Protože kultura se přenáší učením, nikoliv geneticky, kulturní znaky či charakteristiky se mohou šířit (prostupovat, pronikat, prolínat) z jedné lidské skupiny (populace) do druhé. Dva biologické druhy nemohou sdílet své geneticky přenášené prostředky adaptace. Avšak, dvě kultury *mohou* sdílet kulturní zkušenost a způsoby přizpůsobování se (adaptace) prostřednictvím kulturních výpůjček nebo difuzí (pronikáním, prostupováním, prolínáním) nebo samovolným míšením, což jsou procesy, které vedou ke vzniku kulturních podobností v odlišných společenstvech, resp.společnostech.

Kulturní výpůjčky se děly po celou historii lidstva.
Difuze je *přímá*, když dvě kultury se mísí tím, že lidé uzavírají sňatky s příslušníky odlišné etnické, společenské, náboženské skupiny, nebo mezi sebou vedou války, nebo naopak spolu navzájem obchodují, nebo dnes např. sledují stejný TV-program (seriály).
Difuze je *nepřímá*, když produkty a kulturní vzory a vzorce se šíří (přemísťují, přesunují) z populace A do populace C cestou populace B, aniž by existoval nějaký přímý kontakt (z první ruky)mezi A a C.
Difuzí, migrací a nadnárodními organizacemi (multinacionálně) mnoho kulturních charakteristik (rys, znak,stránka povahy, vlastnost)má mezinárodní uplatnění (rámec, rozsah, sféru působnosti). Členové římskokatolické církve v různých zemích sdílejí (zakoušejí, prožívají, zažívají) zkušenost, např. náboženské vytržení, mají společné symboly, víru a přesvědčení, resp. věrouku a hodnoty, které jsou přenášeny jejich církví. Soudobé Spojené státy, Kanada, Velká Británie a Austrálie sdílejí společné kulturní znaky, které pocházejí od jejich společných jazykových a kulturních předcích ve Velké Británii.
Kultury ale mohou být i menší než národy, resp.dané společnosti.
Ačkoliv lidé či členové té samé společnosti či národa sdílejí společné kulturní tradice,všechny kultury se uvnitř vyznačují i značnou rozmanitostí. Jednotlivci, vesnice, oblasti či regiony, společenské třídy a jiné podskupiny uvnitř jedné kultury, mají různou či rozdílnou naučenou zkušenost (zažitou, prožitou, poznanou) či společenskou praxi, tj.obvyklý způsob provádění něčeho), jakož i její sdílení a podílení se na ní.
Subkultury jsou různé či rozdílné, na symbolech založené vzory a vzorce chování a tradic, spojené s podskupinami v téže komplexní společnosti (složitý celek). V tak komplexních národech či společnostech,složitých celcích, jako jsou např. soudobé Spojené státy nebo Kanada, subkultury vznikají v etnikách (tj. podle etnické příslušnosti)), společenských třídách, geografických oblastech, a náboženstvích. Náboženské prostředí a výchova Židů, Baptistů nebo Římských katolíků vytváří subkulturní rozdíly mezi nimi. Ačkoliv jsou součástí téže národní kultury, severané a jižané se vyznačují rozdíly v přesvědčení a zvykovém chování jako výsledek regionálních subkulturních odchylek (variability). Frankofonní Kanaďané (francouzsky mluvící, jejichž mateřským a komunikačním jazykem je francouzština ve francouzské části Kanady) jsou rozdílní, nápadně se odlišují, resp.kontrastují, v porovnání na subkulturální úrovni s anglofonními, tj. anglickými mluvčími v téže zemi. Italo-Američané mají své etnické tradice rozdílné od tradic Američanů irského, polského (českého) původu a např.černochů,tj. Afro-Američanů. Nehledě na typicky americké představy, že lidé by se „měli rozhodovat podle vlastního rozumu" [make up their own minds] a „mít pravdu podle svého názoru" [have a right to their opinion] jen málo z toho, co si myslíme je původní či originální nebo jedinečné čili unikátní.
Naše názory a přesvědčení sdílíme s mnoha jinými lidmi. Názorným příkladem, který ilustruje sílu společně sdíleného kulturního prostředí (pozadí), vlivu výchovy a vlivu okolí), budiž to že nejraději souhlasíme či nejpravděpodobněji budeme souhlasit s lidmi nebo se budeme se nejpříjemněji cítit s těmi lidmi, kteří jsou společensky, ekonomicky a kulturně podobní nám samotným, resp.kteří jsou nám nejblíže. To je asi jeden z důvodů proč Američané pobývající v cizině mají sklon (tendenci) společensky se stýkat (žít společenským životem) či přátelit se jen navzájem (tj.zase jenom s Američany), právě tak, jako to kdysi francouzští a britští kolonizátoři činili ve svých zámořských državách.
„Vrána k vráně sedá", praví přísloví, a u lidí tím přirozeným"peřím" je právě kultura.

(Poznámka: subkultura – je soubor specifických norem,hodnot,vzorů chování a životní styl, charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství (společnosti), popř. dominantní kultury, od níž se viditelně liší, odděluje. Subkultura označuje též skupinu, která ji vytváří.

Subkultury vznikají v kontextu sociální stratifikace, etnické diferenciace, náboženské orientace, městského způsobu života a deviantního chování.

Více viz Kategorie kultury in Sociální a kulturní kategorie, SLOV1993!)

ETNOCENTRISMUS A KULTURNÍ RELATIVISMUS
(Ethnocentrism and Cultural Relativism)

Jedním z hlavních cílů soudobé antropologie je bojovat proti **entnocentrismu**, tj.tendenci či sklonu aplikovat (uplatňovat) hodnoty vlastní kultury k posuzování či hodnocení chování a přesvědčení či názorů lidí vychovaných v kulturách jiných. Etnocentrismus patří mezi antropologické univerzálie, jako obecný, všeobecný a všestranný jev).Lidé odkudkoliv si myslí, že důvěrně známé (navyklé, běžné) výklady a vysvětlení jevů, názory a zvyklosti jsou i pravdivé, vhodné a morální. Rozdílné či odchylné (jiné) chování považují za divné (zvláštní, neobvyklé, nesrozumitelné, resp.neznámé a cizí). Kmenová jména (roz. pojmenování jednotlivých kmenů), která se často vyskytují v antropologické literatuře, často pocházejí z domorodého slova, pro „lidé" (people). „Jak se nazýváte?", ptá se antropolog. "Mugmug", odpovídá informátor. *Mugmug* naopak může být synonymum pro"lidí"(people), ale může to být pouze slovo, jímž domorodci označují sami sebe. Jiné kmeny totiž nejsou pojímány tak zcela „lidsky". Tyto ne zcela lidské kmeny v sousedství, resp. „ne-zcela-lidští" lidé sousedních kmenů nejsou klasifikováni (označováni, zařazováni) jako Mugmung. Dávají jim jiná, odlišná jména, která symbolizují jejich podřadné lidství, jedinců méněcenných, lidí druhé kategorie.(Poznámka: Určitý obraz lidské diverzity spatřujeme i v etymologii při pojmenování různých skupin lidí: např. v původních lovecko-sběračských populací označení „lidé"je užíváno pro vlastní příslušníky skupiny a odlišné názvy, často hanlivá označení, jsou vyhrazeny pro příslušníky jiných skupin.Cf. Blažek a Brůžek; ... pro starodávné Řeky barbaři byli všichni mimo jejich vlastní území" byly to lidské bytosti, ale velmi podřadné"...Cf. Cichá a Steigel: Dějiny, rasa a kultura, 2005).

Opakem etnocentrismu je **kulturní relativismus** (cultural relativism), který tvrdí, že chování v partikulární (jednotlivé, konkrétní, místní) kultuře by nemělo být posuzováno a hodnoceno podle standardů kultury jiné (podle ustálené míry hodnocení něčeho).
Tento názor však může též představovat určité problémy. V nejkrajnějším případě,kulturní relativismus argumentuje, že neexistují žádné vyšší, internacionální nebo univerzální principy chování (morality,souhrn mravních zásad, pravidel chování)), tedy, že neexistují morální a etická pravidla, která ve všech kulturách zasluhují stejný respekt. Z hlediska nejextrémnějšího relativismu, nacistické Německo je posuzováno stejně nehodnotitelné jako antické Řecko.(?)[At its most extreme, cultural relativism argues that there is no superior, international, or universal morality, that the moral and ethnical rules of all cultures deserve equal respect. In the extreme relativist view, Nazi Germany is evaluated as nonjudgementally as Athenian Greece.]
Co by měli antropologové s etnocentrismem a kulturním relativismem dělat?
Autor této knihy je přesvědčen, že hlavní věcí antropologie je předkládat (prezentovat)přesné a správné záznamy, popisy a vysvětlení či výklady (explanace) kulturních jevů (fenoménů). Antropolog nemusí schvalovat (souhlasit, uznávat) takové věci jako je infanticida (zabíjení dětí např.z obavy, že by se nemusely uživit), kanibalismus (lidojedství, lidožroutství, resp. pojídání/požírání příslušníků téhož druhu) a torturu (týrání a mučení), ale zaznamenává jejich existenci a pokouší se určit jejich příčiny. Ovšem, každý antropolog má na výběr, kde chce terénní výzkum provádět.

Někteří antropologové se rozhodli nestudovat, resp.nechtějí studovat nějakou konkrétní (partikulární) kulturu či lokalitu, neboť zjistili již předem nebo na počátku terénního výzkumu, že chování a vystupování zde praktikované, je neslučitelné s morálkou,resp.příčí se morálnímu citu.
Antropologové respektují, tj.mají ve vážnosti a úctě, lidskou diverzitu (rozmanitost, různorodost, pestrost).Většina antropologů ve svých sděleních o jiných kulturách se snaží být objektivní, přesní a sensitivní (citliví).Ovšem, objektivita, tj.věcnost, předmětnost, nestrannost, sensitivita (tj.citlivost a citovost) a transkulturální perspektiva (pohled napříč různými kulturami, průřez), neznamená, že antropologové mohou ignorovat (opomíjet, nedbat) mezinárodní standardy morálky a práva.

UNIVERSALITA, PARTIKULARITA A GENERALITA
(Universality, Particularity, and Generality)

(Poznámka: universalita = všeobecnost, všestrannost, všeobecná platnost; partikularita = částečný, dílčí, jednotlivý, speciální, konkrétní; generalita = obecné, mezi univerzálním a partikulárním, týkající se několika případů.)

Antropologové se shodují, že kulturní učení je jedinečně (unikátně) rozvinutou Hominidů, že kultura je hlavním důvodem a příčinou lidské přizpůsobivosti (adaptability) a že schopnost a duševní způsobilost (kapacita) pro kulturu je sdílena všemi skupinami lidí. Antropologové též jednotně či jednomyslně uznávají, a souhlasně přijímají názor či učení (doktrínu jako soustavu zásad a pouček), která vznikla či byla navržena již v 19.století:o „psychické jednotě člověka" [the psychic unity of man].
Antropologové přijali tezi o **biopsychologické rovnosti** všech lidských skupin (populací) [biopsychological equality]. To znamená, že ačkoliv *jedinci* jsou ve svých duševních schopnostech a možnostech (kapacitách) , citových a rozumových (emocionálních a intelektuálních) sklonech, snahách a zaměřeních (tendencích) různí, člověk od člověka se liší, všechny lidské *populace* mají pro kulturu rovnocenné duševní schopnosti [equivalent capacities for culture], a v tom jsou si rovni!
Bez ohledu na fyzický vzhled a genetickou výbavu, lidé mohou přijmout či naučit se *jakoukoliv* kulturní tradici.
Abychom dobře porozuměli tomuto problému,uvažme jen, že soudobí Američané a Kanaďané jsou geneticky "namíchaní" (genetická směs či směsice) potomky lidí, kteří přišli z celého světa. Naši předkové byli geneticky velmi rozmanití a pestří, žili v různých zemích a na různých kontinentech a podíleli se na stovkách kulturních tradic. Ovšem, dřívější osadníci (kolonisté), pozdější přistěhovalci (imigranti) a jejich potomci, ti všichni se stali aktivními účastníky amerického a kanadského života(srv."melting pot"- tavící tyglík).Všichni nyní sdílejí společnou národní kulturu.
Abychom poznali (a uznali) biopsychologickou rovnocennost, nelze odmítat rozdíly mezi populacemi. Při studiu lidské diverzity (rozmanitost, různorodost, pestrost) v prostoru a čase, antropologové rozlišují mezi univerzálním, partikulárním a generalizovaným.
Určité biologické, psychologické, společenské a kulturní znaky (rysy, charakteristiky) jsou *univerzální*, které jsou přítomny u všech lidských skupin, resp. jsou sdíleny všemi lidskými populacemi a v každé kultuře. Jiné znaky jsou pouze *generalizované*,tj.společné jen pro některé, ale nikoliv všechny lidské skupiny. Ještě jiné znaky jsou *partiukulární*, jedinečné (unikátní) pro určité(konkrétní) kulturní tradice.

UNIVERZALITA – VŠEOBECNÉ ZNAKY (Universality)

Univerzální, tj.(vše)obecné znaky jsou takové znaky, které více či méně odlišují *Homo sapiens* od jiných živočichů (BROWN 1991).
Biologicky založené či podmíněné univerzálie (všeobecné znaky všech lidí),zahrnují zejména dlouhodobou závislost dětí, celoroční (nikoliv sezónní) sexualitu a složitý mozek, umožňující nám používat symbolů, jazyka a nástrojů. Psychologické univerzálie vznikly z biologie člověka a ze zkušeností ve všech případech společných vývoji člověka.
Mezi společenskými univerzáliemi (sociálními všeobecnými znaky) je život ve skupinách a nějaký určitý druh rodiny. Ve všech lidských skupinách kultura organizuje společenský život (život společnosti) a závisí na společenských interakcích (vzájemné působení,ovlivňování,součinnost) k jeho vyjádření a přetrvávání.
Rodinný život (život rodinou) a společné sdílení potravy jsou univerzální. Mezi nejvýznamnější všeobecné,univerzální znaky patří **exogamie** (uzavírání sňatků mimo rodinu a hledání partnera mimo svoji skupinu) a **tabu incestu** (zákaz sňatku nebo sexuálního poměru mezi blízkými příbuznými). Lidé všude považují některé jedince za natolik příbuzensky blízké, že jejich sňatek nebo sexuální styk, jsou zakázány. Různé kultury se ovšem liší v tom, *kteří* lidé to jsou. Přestoupení (porušení,nedodržení) tohoto zákazu – tabu – je *incest*, jemuž je zabraňováno a který je trestán v různých kulturách různým způsobem. Jestliže incest je zakázán, pak exogamie, tedy příbuzenské pravidlo, které přikazuje hledat si partnera za účelem sňatku mimo vlastní skupinu, je nevyhnutelná.
Protože exogamie spojuje či propojuje lidské skupiny dohromady do větších společenských systémů (sítí), stala se rozhodující a klíčovou (kruciální) v evoluci Hominidů.Exogamie se rozvinula na bázi takových tendencí či sklonů, které byly pozorovány též u jiných primátů. Soudobé studie opic a lidoopů (monkeys and apes) zjistili, že tito živočichové se rovněž vyhýbají vyhledávání partnerů (mating) mezi nejbližšími příbuznými nebo příslušníky rodu, a často se párují a páří mimo skupinu v níž se narodily.

PARTIKULARITA - ZNAKY JEDINEČNÉ (Particularity)

Mnoho kulturních znaků (rysů, charakteristických vlastností) v důsledku difuze (prolínání, prostupování, pronikání) i nezávislé vynalézavosti čili invence (důvtip,nápady) je široko daleko společných jako (vše)obecné znaky kultury, tj. figurují jako kulturní univerzálie. Nicméně, rozdílné kultury zdůrazňují různé věci či kladou důraz detaily.Kultury jsou založeny na vzorech a vzorcích (pattern = pravidelně se opakující uspořádání něčeho) a jsou integrovány (sjednocovány v celek) různě a odlišně a vyznačují se obrovskou variabilitou a diverzitou (rozmanitostí, různorodostí, pestrostí).
Nezvyklé a neobvyklé, zvláštní a exotické (cizokrajné, přicházející z neznámých krajů, nápadně neobvyklé) životní praktiky a přesvědčení či názory (např.náboženství)propůjčují či dodávají partikulární,tj. lokálním, jedinečným kulturním tradicím rozlišující či odlišný význam, charakteristické zvláštnosti, typické místní znaky.
Mnoho kultur rituálně (obřadním způsobem) zaznamenává takové univerzální události životního cyklu (které platí vždy a všude a pro každého) jako jsou: narození, dospívání čili puberta, dozrávání čili adolescence, sňatek, rodičovství čili mateřství/otcovství a úmrtí.(Poznámka: brv.u nás: křtiny, iniciační procesy, svatba vč.hostiny, foto a video, svatební cesta, Den dětí, Den matek, pohřeb a panychida apod.). Ovšemže, různé kultury se liší a jsou rozmanité právě v tom, které události a jak si zasluhují speciálních obřadů, resp.oslav.
Američané například oceňují a dbají na okázalou, nákladnou a štědrou svatbu jako společensky vhodnější než bohatý, tj.na nákladech nešetřící pohřeb. Ale např. kmen Betsileo

na Madagaskaru má na tytéž věci názor právě opačný. Svatební obřad je menší (méně důležitou, méně významnou) událostí, která svede dohromady právě tak manželský pár a několik málo příbuzných. Ale naopak pohřeb je měřítkem společenského postavení zemřelého a úspěšnosti naplnění životní dráhy, a taková událost může přivábit až na tisíce lidí. Když Betsileo vydávají peníze na hrobku, říkají, že zde přece budou trávit celou věčnost ve společnosti svých zemřelých příbuzných. Jak rozdílné od vzrůstajících preferencí (upřednostňování) soudobých Američanů mít rychlý a laciný pohřeb nebo kremaci (pohřeb žehem), které příslušníky kmene Betsileo vyděsily (naplnily děsem a hrůzou), neboť jejich kosti, resp. pozůstatky jsou uctívanými předměty (rituálními objekty).
Kultury varírují, jsou obrovsky různé, odlišné a rozmanité, co do svých názorů a přesvědčení (v co věří) a co do životních praktik (stereotypy, ustálené, automatizované představy, navyklý způsob reakce, způsoby jimiž posuzují určité etnické skupiny, celé národy, skupiny obyvatel na základě tradic a předsudků (heterostereotyp), ale i sebe (autostereotyp).
Zaměříme-li se a pokusíme-li se vysvětlit alternativní zvyky (založené na jiné možnosti), antropologie nás nutí přehodnocovat naše vlastní, důvěrně známé, resp.zažité způsoby myšlení.Ve světě plné kulturní diverzity, soudobá americká (srv. česká a kterákoliv jiná) je právě jen jednou variantou (obměna či možnost z mnoha jiných), a ne o nic víc přirozenější než jiné.

GENERALIZACE – ZNAKY ZVLÁŠTNÍ (Generality)

Mezi obecným a jedinečným je střední oblast, která obsahuje zobecnělé (generalizované), zvláštní kultury: pravidelné jevy, které jsou zvláštní proto, že se objevují v různém čase a na různých místech, ale nikoliv u všech kultur. Jedním z důvodů vzniku zvláštních kultur je difuze (prolínání, prostoupení, pronikání). Různé společnosti mohou sdílet tytéž názory, přesvědčení, názory, stereotypy a zvyky, dík přejatým kulturním výpůjčkám nebo kulturním dědictvím či odkazům od společných kulturních předků. Jiné zobecnělé (generalizované) zvláštnosti mohou vznikat *nezávislou invencí* (myšlenky, nápady, vynálezy) těhže kulturních znaků nebo stereotypů(vzorů, vzorců chování), ale ve dvou nebo více kulturách. Stejné nebo podobné potřeby a okolnosti vedly lidi v různých zemích k inovacím, tj. zavádění novosti paralelními či souběžnými cestami (srv. fenomén"equifinality": docíci stejného výsledku z různých východisek a různými cestami). Samostatně a nezávisle objevili totéž., resp.to samé či stejné řešení kulturních problémů, stejný výsledek nebo stejné uspořádání či zorganizování systému (aranžmá). Jedním z generalizovaných znaků (zvláštních) je existence *nukleární rodiny* v mnoha společnostech, ale nikoliv ve všech. Nukleární rodina je příbuzenství rodičů a jejich dětí. Ačkoliv mnoho Američanů střední společenské vrstvy vidí nukleární rodinu jako vlastní, resp. považuje ji za vlastní"přirozenou"skupinu, není to však všeobecný jev, tj.není univerzální. Například, zcela chybí (neexistuje) u Nayarsů, kteří žijí na Malabar Coast (Malabarské pobřeží: JZ Přední Indie u Arabského moře). Nayarsové žijí v domácnostech vedených ženami (v jejich čele jsou ženy), ale manželé a manželky nejsou mimo nebo na okraji skupiny(?)[The N. live in female-headed households, and husbands and wives do not coreside."coreside"?ZNOVU!]
V řadě jiných společností je nukleární rodina skryta ve větších příbuzenských celcích či skupinách, jako jsou: široká rodina (?), rod, klan (viz SLON). Ovšem, nukleární rodina je prominentní forma (významný, čelný představitel) v mnoha technologicky jednoduchých (primitivních) společnostech, které se živí lovem a sběrem. Je totéž významná, resp.příznačná příbuzenská skupina u soudobých Severoameričanů a Západoevropanů středních tříd.Později bude podán výklad nukleárních rodin v základních příbuzenských jednotkách u specifických typů společností (viz také SLON).(Poznámka: klan-kmen, rod, pevně semknuté společenství.)